

Sukupolvenvaihdos caseyrityksessä

Anne-Mari Huurtomaa-Altarriba

Opinnäytetyö
Johdon assistenttityön ja kielten ko.
2012

Johdon assistenttityön ja kielten ko.

<p>Tekijä tai tekijät Anne-Mari Huurtomaa-Altarriba</p>	<p>Ryhmätunnus tai aloitusvuosi 2006</p>
<p>Raportin nimi Sukupolvenvaihdos caseyrityksessä</p>	<p>Sivu- ja liite- määrä 63 + 1</p>
<p>Opettajat tai ohjaajat Jorma Ikonen, Kirsimarja Vahevaara</p>	
<p>Sukupolvenvaihdosprosessiin ryhtyminen on ajankohtaista monissa yrityksissä suurten ikäluokkien siirtyessä viettämään eläkepäiviään. Tämä prosessi on toteutettavissa useilla eri menetelmillä riippuen siitä, millainen on yrityksen taloudellinen tilanne ja yritysmuoto, sekä monista muista asioista.</p> <p>Sukupolvenvaihdoksen voidaan ajatella olevan kaksiosainen prosessi, missä ensimmäinen osa keskittyy varsinaisen käytännönläheisen yritystoiminnan siirtämiseen seuraavalle sukupolvelle. Tämä osa pitää sisällään hiljaisen tiedon välittämisen, asiakassuhteiden ylläpidon ja muut tämänkaltaiset seikat. Toinen osa prosessista keskittyy enemmän lainsäädäntöön. Tämä opinnäytetyö käsittelee sukupolvenvaihdosprosessia pienyrityksessä juridisesta ja verotuksellisesta näkökulmasta, eli nimenomaan jälkimmäisestä osuudesta, mikäli tätä kahtiajakoa noudatetaan.</p> <p>Tässä työssä perehdytään sukupolvenvaihdosprosessiin, joka voidaan toteuttaa joko toiminimellä, avoin-, kommandiitti-, tai osakeyhtiömuodoissa toimivissa pienyrityksissä. Yhtiömuodosta riippuen prosessi vaihtelee jonkin verran. Tässä työssä käydään myös läpi tyypillisimmät sukupolvenvaihdoksen toteuttamistavat, joita ovat yrityskauppa, lahja ja lahjaluonteinen kauppa, sekä näistä aiheutuvat kustannukset ja veroseuraamukset. Lisäksi tässä työssä pohditaan muita asiaan liittyviä seikkoja. Esimerkitapaukseksi on valittu toiminimellä toimiva lappeenrantalainen perinteikäs tilitoimisto Huurtomaa.</p>	
<p>Asiasanat sukupolvenvaihdos, yrityskauppa, lahjaluonteinen kauppa, tuloverotus, huojennus, osakeanti</p>	

Degree Programme in Modern Languages and
Business Studies for Management Assistants

<p>Authors Anne-Mari Huurtomaa-Altarriba</p>	<p>Group or year of entry 2006</p>
<p>The title of thesis Succession planning for a Case Company</p>	<p>Number of pages and appendices 63 + 1</p>
<p>Supervisors Jorma Ikonen, Kirsimarja Vahevaara</p>	
<p>Succession planning is currently an ongoing process in many companies, as the older generation is retiring. This process can be implemented through several methods, depending on the type of business entity and financial situation of the company, as well as a number of other factors.</p> <p>The process for succession planning can be divided in two parts. One focuses on transferring the business to the next generation. This includes the transmission of tacit knowledge, customer maintenance and other things of this nature. The other part focuses more on legislation. This study deals with the succession planning process in small businesses from the legal and fiscal points of view.</p> <p>Small business succession planning can be implemented either under a legal name, partnership, general partnership or limited company. The process differs depending on the specific type of business entity involved. This study includes the most common processes for succession planning, i.e. acquisitions, gifts and acquisitions by gifts, along with the costs and tax implications involved with these. In addition, this study discusses other critical aspects of the process. The succession planning process was also implemented for Tilitoimisto Huurtomaa, a South Karelian legal name business.</p>	
<p>Key words succession planning, acquisition, acquisition by gift, income taxation, reduction, share issue</p>	

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu	4
2.1	Toteuttamistavat.....	5
2.1.1	Kauppa.....	6
2.1.2	Lahja.....	7
2.1.3	Lahjaluonteinen kauppa.....	8
2.1.4	Muut omistusmuutostavat.....	9
2.2	Arvon määrittäminen	11
2.3	Yritysmuodon valinta.....	14
2.3.1	Yksityisliike	14
2.3.2	Henkilöyhtiö.....	16
2.3.3	Osakeyhtiö.....	18
2.4	Veroseuraamukset.....	21
2.4.1	Yrityskaupan verotus.....	22
2.4.2	Lahjan verotus	30
2.4.3	Sukupolvenvaihdoksen huojentaminen.....	32
2.5	Muita huomioitavia asioita	37
2.5.1	Velat ja vastuut eri yhtiömuodoissa.....	37
2.5.2	Rahoitus.....	39
3	Case Tilitoimisto Huurtomaa.....	41
3.1	Yksityisliikkeen myynti liiketoimintakauppana vs. lahjaluonteisena kauppana.....	42
3.1.1	Liiketoimintakauppa	43
3.1.2	Lahjaluonteinen kauppa.....	45
3.2	Osakeyhtiön yrityskauppa vs. lahjaluonteinen kauppa.....	50
3.2.1	Yritysmuodonmuutos	50
3.2.2	Yrityskauppa.....	51
3.2.3	Osakeyhtiön lahjaluonteinen kauppa.....	56
4	Tulosten tarkastelu	59
5	Yhteenveto.....	61
	Lähteet.....	62
	Liitteet : Tilitoimisto Huurtomaan historiaa Tauno ja Sari Huurtomaan kertomana.....	63+1

1 Johdanto

Sukupolvenvaihdokset

Suuret ikäluokat, eli 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa syntyneet, siirtyvät eläkkeelle 2000-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Tämän seurauksena tarvitaan useilla työpaikoilla uutta työvoimaa korvaamaan eläkkeelle siirtyvät. Kun kyse on pienyrityksestä, missä yrittäjä usein on ainoa työntekijä koko firmassa, edessä on tuolloin myös omistajanvaihdos, mikä monissa tapauksissa toteutetaan sukupolvenvaihdoksena nuoremman perijän tai muun lähisukulaisen ottaessa vetovastuun yrityksestä.

Sukupolvenvaihdosprosessin voidaan nähdä jakautuvan kahteen osaan. Ensimmäinen osa sisältää lähinnä vaihdosprosessin tekniset, juridiset ja verotukselliset kysymykset. Toinen osa taas pitää sisällään sukupolvenvaihdosprosessin käytännön puolen. Tässä osassa jatkaja perehdytetään kyseisen yrityksen toimintaan, tutustutetaan asiakkaisiin, sekä siirretään hänelle luopujalta mahdollisimman suuri määrä hiljaista tietoa ja ammattitaitoa, mitä jatkaja tarvitsee myöhemmin jatkaessaan yritystoimintaa menestyksekkäästi. Molempien osa-alueiden menestyksekkäs läpivienti on tärkeää, mikäli yritystoimintaa halutaan jatkaa mahdollisimman kannattavasti ja ilman ylimääräisiä veroseuraamuksia tai muita kustannuksia.

Sukupolvenvaihdokset ovat erinomainen keino mahdollistaa seuraajien työllistyminen yrittäjinä huomattavasti helpommin kuin jos heidän olisi aloitettava yritystoiminta aivan alusta alkaen. Vaihdosprosessista on etua myös yrityksen asiakkaille, joille suodaan mahdollisuus jatkaa kyseisen yrityksen asiakkaina myös tulevaisuudessa. Mikäli luopuja lopettaisi yritystoiminnan kokonaan, joutuisivat asiakkaat etsimään uuden yhteistyökumppanin, mistä seuraisi heille useissa tapauksissa huomattavasti enemmän työtä ja hankaluuksia. Toisaalta luopujalle annetaan mahdollisuus nähdä elämäntyönsä jatkavan kehitystä myös tulevaisuudessa. Tätä ei pidä ylenkatsoa, sillä monille pienyrittäjille oma yritys on huomattavasti enemmän kuin pelkkä työpaikka ja elannonantaja. Se on elämäntapa, jonka julma sammuttaminen tuntuisi monista yrittäjistä liian raskaalta toteuttaa.

Nykyään yritystoimintaa ja sukupolvenvaihdoksia koskevat ehdot ja muut määräykset on määritelty laissa. Laki ei määrittele sukupolvenvaihdosta kuitenkaan yhtenä prosessina, vaan mahdollistaa sen toteuttamisen useilla eri tavoilla. Yritysmuodosta, sukupolvenvaihdoksen kiireellisyydestä ja yrityksen omaisuudesta riippuu, mikä sukupolvenvaihdoksen mahdollistava menettelytapa tulee sekä yritystoiminnan jättävälle että uudelle yrittäjälle kustannuksiltaan halvimmaksi. Menettelytavoista kaikki ovat ilman muuta soveltamiskelpoisia, mutta niiden kustannukset veroseuraamusten muodossa vaihtelevat huomattavasti tapauksesta riippuen.

Tämän työn tavoitteena on tehdä kirjallisuuskatsaus sukupolvenvaihdosmenetelmistä ja tarkastella niitä erityisesti niistä aiheutuvien kustannusten ja muiden oleellisten erityispiirteiden näkökulmasta. Parhaimmillaan oikean menetelmän valinta mahdollistaa tuhansien eurojen säästöt jo liikevaihdoltaan varsin pienissä yrityksissä. Tämän vuoksi sukupolvenvaihdosprosessi on suunniteltava huolella. Tässä opinnäytetyössä keskitytään pienyrityksen sukupolvenvaihdosprosessiin omistajan elinaikana siten, että yritystoiminta voi prosessin aikana jatkua mahdollisimman normaalisti. Tästä työstä rajataan pois tapaukset, joissa sukupolvenvaihdos toteutetaan testamenttauksella. Rajauksen ulkopuolelle jäävät myös yrityksen jakautuminen omistajanvaihdosprosessin aikana, sulautuminen toiseen yritykseen, apuyhtiön käyttäminen prosessissa sekä muut yritysjärjestelyt. Tarkoituksena on keskittyä ainoastaan pienyritystoiminnan siirtämiseen tulevalle omistajalleen sellaisenaan. Esimerkkitapauksena käsitellään lappeenrantalaista pienyritystä, Tilitoimisto Huurtomaata, jolle suunnitellaan sukupolvenvaihdosprosessi mahdollisimman kattavasti.

Caseyritys Tilitoimisto Huurtomaa

Tilitoimisto Huurtomaa on vuonna 1977 perustettu lappeenrantalainen kirjanpitoyritys. Sen perusti Tauno Huurtomaa tarkoituksenaan tarjota kirjanpitopalveluita maatalousyrittäjille. Vuonna 1968 maatalousyrittäjiä koskeva lainsäädäntö muuttui verotuksen suhteen merkittävästi, minkä vuoksi monet hallintoasioihin tottumattomat isännät mielellään antoivat kirjanpitotoiminnan ammattilaisen hoidettavaksi. Tämä oli uudelle tilitoimistoyrittäjälle aikoinaan erinomainen lähtökohta.

Perustettuaan tilitoimiston Tauno Huurtomaa avasi nopealla aikataululla useita eri toimipisteitä, jotka sijaitsivat Lappeenrannassa, Joutsenossa, Nuijamaalla ja vähän myöhemmin Ruokolahdella. Tämä järjestely johtui Tauno Huurtomaan halusta palvella asiakkaitaan ilman, että heidän täytyisi matkustaa pitkiä matkoja tilitoimistoon. Nuijamaan toimipiste oli auki Taunon ollessa paikalla, mutta Joutsenossa ja Ruokolahdella palkatut työntekijät hoitivat toimiston asiakaspalvelun arkisin.

Vuonna 1982 tilitoimiston henkilökuntaan tuli merkittäviä muutoksia, kun Taunon vanhempi poika Hannu Huurtomaa ja hänen vaimonsa Sari Huurtomaa aloittivat työskentelyn tilitoimistossa. Sari Huurtomaa irtisanoutui ja jäi kotiin hoitamaan lapsia 1985, jolloin henkilöstö koostui Taunosta ja Hannusta sekä kahdesta Ruokolahdella toimivasta palkatusta työntekijästä. Heti perustamisen aikoihin tilitoimisto otti hoidettavakseen myös ensimmäiset yritysasiakkaat, tosin vasta 1980-luvulla niiden määrä kasvoi yli marginaalirajan. Tämän jälkeen liikeyrittäjien määrä on ollut jatkuvassa kasvussa suhteessa maatalousyrittäjiin. Joutsenon toimipiste lakkautettiin 1980-luvun loppupuolella tarpeettomana, kun kulkuyhteydet olivat parantuneet, eikä kattavaa toimipisteverkkoa enää tarvittu. Nuijamaan toimisto oli samasta syystä suljettu jo aiemmin.

Seuraava suurempi muutos tapahtui vuonna 1994, jolloin Hannu Huurtomaa otti tilitoimiston nimiinsä. Tämä oli Tilitoimisto Huurtomaan ensimmäinen sukupolvenvaihdos. Samana vuonna Sari Huurtomaa palasi tilitoimistoon töihin. 1990-luvun aikana maatalousyrittäjien määrä Suomessa väheni huomattavasti, jolloin yritysasiakkaista tuli selkeästi merkittävin asiakasryhmä. Tuona aikana ilmestyivät asiakkaiksi myös ensimmäiset etniset ravintolat, eli pääasiassa Lähi-idän alueelta Suomeen muuttaneet pizzariayrittäjät. 2000-luvulla näiden ravintoloisijoiden määrä tilitoimiston asiakkaina kasvoi huomattavasti ja on tällä hetkellä yksi Tilitoimisto Huurtomaan erikoistumisalueista.

Vuonna 2001 Hannu Huurtomaa jäi työkyvyttömyyseläkkeelle, jolloin Sari Huurtomaa otti operatiivisen vetovastuun yrityksestä. Vuonna 2010 lakkautettiin Ruokolahden toimipiste maatalousyrittäjien määrän vähettyä edelleen. Heinäkuussa 2011 Sari Huurtomaa osti tilitoimiston Hannu Huurtomaalta, minkä jälkeen Sari Huurtomaa on ollut tilitoimiston omistaja ja virallisesti ainoa työntekijä, tosin Tauno on mukana vapaaehtoisesti vielä auttamassa maatalouskirjanpitojen hoidossa. Tällä hetkellä asiakaskunta tilitoimiston liikevaihtoa ajatellen koostuu pääasiassa yritysasiakkaista.

2 Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu

Sukupolvenvaihdoksen huolellinen suunnittelu etukäteen on erittäin tärkeä osa sukupolvenvaihdosprosessia. Huonolla tai puutteellisella suunnittelulla voidaan pahimmillaan järjestää sekä luopujalle että jatkajalle huomattavia veroseuraamuksia, jotka olisi mahdollisesti voitu välttää paremmalla suunnittelulla. Lainsäädäntö muuttuu aika-ajoin, jolloin erityisesti pitkällä aikavälillä toteutettavassa sukupolvenvaihdosprosessissa on syytä olla myös jatkuvasti tarkkana mahdollisten lakimuutosten suhteen. Myös neuvoja tai tietoja haettaessa on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota nimenomaan ajanmukaisuuteen. Kokemus esimerkiksi 1970-luvulla toteutetusta sukupolvenvaihdoksesta ei moneltakaan osin ole enää relevanttia tietoa, vaikkakin osaa kokemuksesta voitaisi vielä hyödyntää.

Sukupolvenvaihdoksen helpottamiseksi voidaan tehdä asioita jo ennen itse prosessin alkua. Keinoja tähän ovat muun muassa jatkajan ottaminen yhteistyökumppaniksi jo ennen sukupolvenvaihdosta, suunnattujen osakeantien tekeminen tai osakkeiden myyminen jatkajalle (Manninen 2001, 24). Yhteistyökumppaniksi ottaminen edesauttaa myös yritystoiminnan käytännöllisen puolen jatkuvuuden turvaamisen ilman laatuvaihteluita. Käytännössä tämäkin seikka on huomioitava. Vaikka tässä työssä keskitytäänkin vain lainsäädännölliseen prosessiin veroseuraamuksineen, toinen osa prosessia on ilman muuta ammattitaidon, asiakkaiden ja hiljaisen tiedon siirtäminen luopujalta jatkajalle.

Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu on sitä vapaampaa, mitä paremmin luopuja on huolehtinut yksityisvarallisuudestaan ja eläke-eduistaan (Manninen 2001, 23). Mikäli luopujan henkilökohtainen elämä on jo lähtökohtaisesti taloudellisesti turvattu, antaa se joustoa myös yritysomaisuuden siirtoon. Mikäli luopuja käyttää henkilökohtaista ja yrityksen omaisuutta huomattavissa määrin ristiin, saattaa näiden asioiden järjestely ja setvintä vaatia paljonkin työtä. Jatkajan on hyvä olla näistä kuvioista selvillä jo suunnitteluvaiheessa, jotta suuria negatiivisia yllätyksiä ei prosessin edetessä ilmenisi. Yritysmuodosta ja yrityksen toimialasta riippuen omaisuuden ristiin käyttö vaihtelee suurestikin, usein pienyritysten kohdalla yksi arvokkaimmista hyödykkeistä on esimerkiksi ajoneuvo, jota käytetään yhtä lailla yritystoiminnan pyörittämiseen kuin luopujan henkilökohtaisiin ajoihin.

Yrityksen siirtoon sitoutuu varoja siinä suhteessa miten raskas tase siirrettävällä yrityksellä on. Esimerkiksi kiinteistöjen omistus olisi joissain tapauksissa järkevää jättää luopujalle, joka näin voisi saada vuokratuloja vuokraamalla kiinteistöjä yritykselle. Toisin kuin osakeyhtiöissä, yksityisen elinkeinonharjoittajan on helppo siirtää ja määritellä yritysvarallisuutta. Osakeyhtiön osakas voi ostaa yhtiöstä varallisuutta vain käypään hintaan, alihinnasta aiheutuu verotuksellisia sanktioita. Joka tapauksessa, yhtiömuodosta riippumatta, mitä suuremmassa hintaluokassa liikutaan, sitä suuremmiksi käyvät myös mahdolliset veroseuraamukset. Toisaalta, näissä tapauksissa myös tehokkaasta ja onnistuneesta verosuunnittelusta saavutetut säästöt maksimoituvat.

2.1 Toteuttamistavat

Sukupolvenvaihdoksella tarkoitetaan yrityksen siirtämistä omistajan elinaikana tai yrityksen siirtymistä omistajan kuoltua toimintaa jatkavalle lapselle tai muulle lähisukulaiselle (Manninen 2001, 23). Prosessi voidaan toteuttaa kerralla, jolloin yritys omaisuuksineen ja halukkaine asiakkaineen siirtyy yhdellä kertaa uuden omistajan hallittavaksi. Vastaavasti prosessi voidaan toteuttaa myös vaiheittain esimerkiksi siirtämällä omaisuutta verovapaasti riittävän pieniä määriä tulevalle omistajalle ennen tai jälkeen varsinaisen omistajanvaihdoksen. Toteuttamistavan valinta on aina tapauskohtainen ja riippuu monesta tekijästä.

Sukupolvenvaihdos voidaan toteuttaa yritysostona eli kauppana, lahjana tai lahjaluonteisena kauppana (Manninen 2001, 29). Toteuttamistapaan vaikuttavia asioita ovat muun muassa rahoitus, yritysmuoto, verotus sekä vastuukysymykset (Suomen yrittäjät 2011a). Etenkin verosuunnittelu on syytä tehdä huolella, sillä parhaimmillaan voidaan saavuttaa hyvinkin merkittäviä säästöjä. Lisäksi omistajanvaihdoksissa on aina syytä tarkastella myös yritysmuodon mahdollista muuttamista. Olemassa oleva yritysmuoto määrittää millä periaatteilla omistajanvaihdos on mahdollista toteuttaa. Riippuen yritysmuodosta ja omistajanvaihdoksen toteutustavasta, on omistajanvaihdoksella yleensä vaikutusta verotukseen. Huomioitaviin veroasioihin kiinnitetään tässä työssä erityistä huomiota, sillä asiantuntevalla verosuunnittelulla voidaan omistajanvaihdosprosessissa säästää huomattavasti rahaa.

2.1.1 Kauppa

Yrityskauppa voidaan toteuttaa omistuskauppana tai liiketoimintakauppana. Sukupolvenvaihdoskaupoissa kauppahinnat ovat usein alhaisempia kuin ei-lähisukulaisten välillä tehtävissä kaupoissa. (Immonen & Lindgren 2009, 27.) Lisäksi tämänkaltaisissa kaupoissa siirrettävä omaisuus erityisesti rahallisesti vähemmän arvokkaiden kohteiden suhteen arvioidaan erittäin suurpiirteisesti. Jälkimmäinen seikka on inhimillisesti erittäin ymmärrettävä, mutta lainsäädännöllisesti ja sitä myötä verotuksellisesti hankala kysymys. Toisaalta yrityksen kaiken omaisuuden tarkassa dokumentoinnissa ei myöskään ole järkeä, minkä vuoksi suurpiirteisyyttä aina jonkin verran tarvitaan.

Omistuskauppa tarkoittaa, että jatkaja konkreettisesti ostaa luopujan yrityksen omistuksen. Osakeyhtiössä kaupan kohteina ovat yhtiön osakkeet, henkilöyhtiössä yhtiöosuudet. (Immonen & Lindgren 2009, 27.) Omistuskaupalle olennaista on, että entisen yrittäjän velat ja vastuut rasittavat kohdeyritystä kaupan jälkeenkin, joten velkojen määrä tulee huomioida kauppahinnassa (Immonen & Lindgren 2009, 36).

Liiketoimintakauppa, eli substanssikauppa, on toinen yrityskaupan muoto. Tässä kaupan kohteena on liiketoiminta, ja liiketoiminnan myyjänä on kyseinen yritys. Jatkaja ostaa siis liiketoiminnan sekä siihen sitoutuneen omaisuuden, eli koneet, kaluston, varaston, jne. Irtaimen liikeomaisuuden osalta kyseessä on irtaimen omaisuuden kauppa ja kiinteän omaisuuden osalta kiinteistökauppa (Immonen & Lindgren 2009, 32). Kauppaan sisältyy myös liikearvo, eli myöhempään toimintaan kohdistuvat tulonodotukset. Liikearvo ei näy varoina taseessa, joten se on huomioitava erikseen. (Immonen & Lindgren 2009, 30–31.) Ostajan kannattaa kuitenkin pohtia kuinka suuria ja realistisia odotuksia liiketoiminnan kehittymiselle on syytä laittaa. Liiketoimintakaupassa käyvän hinnan seuraaminen on ensiarvoisen tärkeää, sillä kauppahinnan suuruus vaikuttaa suoraan yrityksen kassavirtaan (Immonen & Lindgren 2009, 33).

Toiminimellä toimivalle yritykselle liiketoimintakauppa on ainoa mahdollinen yrityskaupan muoto (Immonen & Lindgren 2009, 27). Yksityinen liikkeenharjoittaja ei omista sellaista erillistä taloudellista kokonaisuutta, joka olisi mahdollista myydä elinkeinotoiminnan muista varoista ja veloista erillisenä kokonaisuutena (Immonen 2008, 25). Muiden yritysmuotojen kohdalla myös omistuskauppa voidaan toteuttaa.

Yrityksen siirtämisessä uuden omistajan haltuun yrityskaupalla tulee kauppahinnan neuvottelujen lähtökohdaksi ottaa yrityksen arvo. Tämä vaihe on syytä tehdä varsin huolellisesti, sillä läheskään kaikissa tapauksissa arvon määrittäminen ei ole lainkaan itsestään selvä asia. Arvoja on yhtä monta kuin on niiden määrittäjiäkin, joten hyvä lähtökohta saadaan määrittämällä jokin arvohaarukka.

Sukupolvenvaihdoskaupoissa, kuten kaikissa yrityskaupoissa, on suositeltavaa tehdä due diligence -tarkastus, eli ennakkoselvitys kaupan kohteena olevasta yrityksestä ja sen liiketoiminnasta (Immonen & Lindgren 2009, 33). Due diligence -tarkastuksen teettäminen on suositeltavaa, vaikka sukupolvenvaihdokset tapahtuvatkin lähisukulaisten kesken, jolloin jatkajan tarkoituksellinen harhaanjohtaminen on harvinaista, ja usein jatkaja tuntee yrityksen jo varsin perusteellisesti. Kuitenkin tarkastuksen yhteydessä saattaa nousta esille asioita, joita ei ehkä ole osattu ottaa huomioon kauppaa suunniteltaessa. Lisäksi jatkajalla voi yrityksen tuntemistaso olla omista luuloistaan huolimatta kuitenkin heikompi kuin hän itse olettaa sen olevan.

2.1.2 Lahja

Lahjana pidetään vastikkeetta luovutettua omaisuutta. Perintö- ja lahjaverolain (378/1940) mukaan myös käyvän hinnan ja vastikkeen välinen ero katsotaan lahjaksi, mikäli vastike on alle $\frac{3}{4}$ käyvästä hinnasta (PerVL 18 § 3 mom). Lahjoitus tapahtuu lahjakirjalla, jossa tulee yksilöidä lahjan antaja ja saaja, lahjoituksen kohde sekä omistusoikeuden siirtymisen ajankohta. Lahjan antajalla on myös mahdollisuus pidättää itsellään hallintaoikeus luovutettavaan kohteeseen, jolloin siis lahjan antajalla on oikeus hallita omaisuutta ja saada siitä tuottoa. (Immonen & Lindgren 2009, 94.) Tämä alentaa lahjan arvoa lahjaverotuksessa ja siten myös lahjoituksesta määräytyvää veroa.

Rintaperillisille tehtävät lahjoitukset katsotaan yleensä ennakkoperinnöksi. Siirrettäessä omaisuutta rintaperillisten nimiin lahjakirjalla, on lahjakirjassa määriteltävä erikseen, ettei kyse ole ennakkoperinnöstä, vaan nimenomaan lahjasta (Manninen 2001, 73). Lahjan antajan on myös syytä pohtia, osoittaako hän lahjan myös saajan aviopuolisolle. Automaattisesti aviopuoliso on yhtä lailla lahjan omistaja lahjoituksen tapahduttua, ellei erikseen toisin määrätä lahjakirjassa. Mikäli lahjoittaja haluaa poistaa puolison avio-oikeuden lahjan suhteen, on tämä syytä ottaa huomioon lahjoitusta tehtäessä. Toisin kuin kauppakirjassa, lahjakirjassa voidaan erikseen määrätä, ettei jatkajan nykyisellä tai tulevalla puolisoilla ole avio-oikeutta yritykseen, sen omaisuuteen tai tuottoon. (Immonen & Lindgren 2009, 94; Manninen 2001, 24.)

2.1.3 Lahjaluonteinen kauppa

Lahjaluonteisella kaupalla tarkoitetaan ostotapahtumaa, jossa kaupan kohteesta suoritettava vastike on luovutettavan kohteen käypää arvoa selkeästi alempi. Vero-oikeudellisen lahjan tunnusmerkkejä ovat muun muassa, että luovutustoimen seurauksena varallisuutta siirtyy pysyvästi, antajan varallisuus vähenee ja saajan varallisuus kasvaa luovutettavan objektin määrällä, sekä luovuttajalla on (kuviteltu) lahjoittamistahto (animus donandi). (Immonen & Lindgren 2009, 191).

Lahjaluonteisen kaupan määrittäminen tai todentaminen ei siis kaikissa tapauksissa ole lainkaan yksiselitteistä. Ensimmäinen hankaluus kohdistuu lahjaluonteisen kaupan kohteen käyvän arvon määrittämiseen. Mikäli kyseessä on arvoltaan helpohkosti määriteltävä kohde, esimerkiksi kiinteistö, on myös vastikkeen 75 % säännön toteutuminen helpommin todettavissa. Yrityskaupoissa yrityksen käyvän arvon määrittäminen on kuitenkin monissa tapauksissa hankalaa yrityksen arvon koostuessa osaltaan omaisuudesta, osaltaan taas nykyisistä ja erityisesti tulevista liiketoimintamahdollisuuksista.

Myös luovuttajan lahjoittamistahto on hankalasti todennettavissa. Sukupolvenvaihdoksessa tämä lainkohta kuitenkin usein on selkeämmin tulkittavissa, sillä tuolloin lahjoitustahtoa ei yleensä pyritä kiistämään (Immonen & Lindgren 2009, 192). Kuitenkin tosiasia on, että lahjaluonteisen ja todellisen kaupan erot ovat välillä tulkinnanvaraisia.

2.1.4 Muut omistusmuutostavat

Sukupolvenvaihdoksen hoitamiseksi on edellä mainittujen omistuksen muutostapojen lisäksi olemassa avustavia tapoja, jotka siirtävät omistusta asteittain luopujalta jatkajalle. Nämä eivät sellaisenaan kelpaa sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseen, mutta ovat oivia apuja esimerkiksi kaupalla toteutettavaan sukupolvenvaihdokseen. Näistä omistusmuutostavoista tämän opinnäytetyön caseyritykselle sopivimpia voisivat olla esimerkiksi (suunnattu) osakeanti tai omien osakkeiden hankkiminen.

Suunnattu osakeanti

Osakeannilla tarkoitetaan sekä kokonaan uusien osakkeiden antamista että yhtiön haltuun tulleiden osakkeiden laskemista uudelleen markkinoille (Verohallinto 2012a, 5.1). Osakepääomaa korotettaessa osakkailla on oikeus uusien osakkeiden merkitsemiseen samassa suhteessa osakeomistuksensa kanssa (Osakeyhtiölaki 624/2006 9 luku 3 §). Suunnatussa osakeannissa tästä oikeudesta tietoisesti poiketaan. Sukupolvenvaihdoksessa voidaan tällä menettelyllä antaa jatkajalle osakkeita merkittäväksi. Suunnatulla osakeannilla ei kuitenkaan voida siirtää luopujan koko osakeomaisuutta jatkajalle, vaan sillä voidaan ainoastaan ottaa jatkaja joko yhtiön omistukseen mukaan tai kasvattaa jatkajan olemassa olevaa osuutta yhtiön koko osakemäärästä. (Manninen 2001, 126–127.) Suunnattu osakeanti on varteenotettava tapa hoitaa sukupolvenvaihdosta, sillä se säästää jatkajan kustannuksia verrattuna siihen, että tämä ostaisi yhtiön osakkeet kokonaisuudessaan.

Suunnatusta osakeannista päätetään yhtiökokouksella ja se vaatii 2/3 määräenemmistön annetuista äänistä ja kokouksessa edustetuista osakkeista. Ollakseen maksuton, suunnattu osakeanti vaatii myös painavan taloudellisen syyn. (OYL 9 luku 4 §.) Sukupolvenvaihdoksessa usein perustellaan suunnattua osakeantia sillä, että osakas pohjaa vahvistetaan sellaisilla uusilla omistajilla, joiden mukanaolo edistää yhtiön etuja (Immonen & Lindgren 2009, 204). Osakeannin suuntaamista liiketoiminnan jatkajalle puoltaa myös se, että sukupolvenvaihdoksen kohteena olevan pienyrityksen omistus on usein yksissä käsissä (Verohallinto 2012a, 5.1).

Omien osakkeiden hankkiminen

Osakeyhtiö voi sukupolvenvaihdoksen helpottamiseksi ostaa itse omia osakkeitaan, jolloin jatkajan rahoituksen hankkiminen helpottuu. Yhtiön hankkiessa osakkeet maksetaan kauppahinta yhtiön varoista, jolloin yhtiön jakokelpoiset varat vähenevät kauppahinnan verran (Immonen & Lindgren 2009, 217). Yhtiön hallussa olevat omat osakkeet eivät kuitenkaan tuota yhtiölle äänioikeutta, eikä niille makseta osinkoa (Verohallinto 2012a, 4.1).

Omien osakkeiden hankkiminen voi olla hyvinkin kätevä ratkaisu sukupolvenvaihdoksen helpottamiseksi, mutta sitä kannattaa käyttää varoen, sillä osakkeiden hankkiminen voidaan helposti tulkita peiteltyksi osingonjaoksi. Peiteltyllä osingonjaolla tarkoitetaan, että yhtiö hankkii tai lunastaa omia osakkeitaan, jotta vältettäisiin osingosta menevä vero (Laki verotusmenettelystä 1558/1995 29 §). Veroseuraamuksia eivät yleensä aiheuta tilanteet, joissa jatkajan osuus yhtiössä kasvaa merkittävästi omien osakkeiden hankinnan seurauksena ja luopuja menettää enemmistöosakkuutensa. (Verohallinto 2012a, 4.2.2.)

Myös omien osakkeiden hankkimisesta päätetään yhtiökokouksella ja päätökseen vaaditaan määräenemmistö sellaisissa yksityisissä osakeyhtiöissä, joissa jaossa olevat osakkeet ovat äänioikeudeltaan, omistusosuudeltaan ja hinnaltaan samanarvoisia (OYL 9 luku 13 §). Julkisissa osakeyhtiöissä vaaditaan 2/3 määräenemmistö sekä annetuista äänistä että kokouksessa edustetuista osakkeista (OYL 9 luku 14 §).

Jatkajan ottaminen yhtiömieheksi ja yhtiöosuuksien vyöryttäminen

Yhtiömieheksi ottaminen tarkoittaa, että jatkaja otetaan mukaan yhtiöön vastuunalaiseksi yhtiömieheksi (avoimeen yhtiöön tai kommandiittiyhtiöön) tai äänettömäksi yhtiömieheksi (kommandiittiyhtiöön). Vyöryttämisellä tarkoitetaan yhtiöosuuksien saatamista jatkajan haltuun pitkän ajan kuluessa. Jatkajalle ei kuitenkaan vyörytetä koko yhtiön omistusta, vaan jossain vaiheessa yhtiö lunastaa loput yhtiöosuudet tai luopuja luopuu niistä joko kaupalla tai lahjalla tai näiden välimuodolla.

Vaikka yhtiöosuusien vyöryttäminen olisikin huolellisesti suunniteltu ja toteutettu, on lahjaveroriski aina olemassa. Varmimmin lahjavero voidaan välttää hoitamalla vyöryttäminen mahdollisimman pitkällä aikavälillä. Luopujan kannattaa pienentää yhtiöosuutta yksityisnostoin vuosien varrella ja jatkajan puolestaan kasvattaa omaansa jättämällä voitto-osuuksiaan lunastamatta (Manninen 2001, 232).

2.2 Arvon määrittäminen

Yrityksen luovutusarvon selvittämisellä tarkoitetaan yrityksen todennäköisen luovutus-hinnan eli käyvän arvon määrittämistä (PerVL 9 §). Tätä sovelletaan sekä osakeyhtiön osakkeisiin, henkilöyhtiön yhtiöosuuksiin että yksityisliikkeen elinkeinotoimintaan ja sitä tarvitaan erityisesti lahjaverohuojennusten laskemiseen. Sukupolvenvaihdoksen tuloverohuojennuksiin ei käyvän arvon laskemista vaadita. Osapuolten on kuitenkin suositeltavaa olla siitä selvillä tietääkseen yrityksen arvon ja välttääkseen tahattoman lahjaverovelvollisuuden alihintaisesta sukupolvenvaihdoskaupasta. Osakeyhtiön osakkeen käypä arvo määritetään ensisijaisesti saman yhtiön osakkeista maksettujen, eli vertailuluovutuksissa käytettyjen, kauppahintojen perusteella. (Verohallinto 2012b, 31–32.)

Luovutusarvoa määritettäessä on syytä pohtia myös yrityksen säilyttämistä elinkelpoisena. Pahimmillaan jatkaja joutuu painimaan taloudellisten ongelmien kanssa tai jopa lopettamaan koko yritystoiminnan. Tärkeää on pohtia muun muassa, miten suuri osa yrityksestä siirretään täyttä vastiketta vastaan ja mikä osa mahdolliseen alihintaan. Syytä on myös varoa hinnoitteluvirheitä, sillä ne voidaan katsoa peiteltyiksi osingonjaoksi tai lahjaverolain alaiseksi verotuskohteeksi. (Manninen 2001, 24–25.)

Jos vertailuluovutusarvoja ei ole saatavilla, tapahtuu arvon määrittäminen käytännössä laskemalla yrityksen tuottoarvo ja substanssiarvo, joista jompaakumpaa tai näiden keskiarvoa voidaan pitää yrityksen käypänä arvona. Tällä kuitenkin päädytään vain varovaiseen määritelmään yrityksen arvosta (Verohallinto 2012b, 31–32). Kuten jo todettu, yksiselitteistä tapaa arvon määrittämiselle ei ole. Substanssiarvolla tarkoitetaan yrityksen velattoman omaisuuden määrää. Tuottoarvo perustuu siihen, kuinka paljon yrityksen arvioidaan tuottavan voittoa lähitulevaisuudessa uuden omistajan omistamana ja ohjaamana. (Suomen yrittäjät 2011a.)

Substanssiarvo

Substanssiarvo on teoriassa tuottoarvoa helpommin määriteltävissä oleva suure. Sillä kuvataan minimimyyntihintaa ja yksinkertaisimmillaan se on yrityksen oma velattoman varallisuuden määrä (Suomen yrittäjät 2011a), joka saadaan selville vähentämällä yrityksen varoista sen velat. Varoina ja velkoina otetaan huomioon osakeyhtiön ja henkilöyhtiön kaikkiin tulolähteisiin sekä liikkeen- ja ammatinharjoittajan koko elinkeinotoimintaan kuuluvat varat ja velat. Jos yrityksen velat ylittävät varat, on yrityksen substanssiarvo nolla. Tällöin velkojen varat ylittävä määrä huomioidaan käypää arvoa pienentävänä tekijänä. (Verohallinto 2012b, 32–33.)

Yrityskaupassa taseeseen on tehtävä oikaisuja, sillä taseessa kuvataan omaisuuserät vain verotuksen näkökulmasta, eikä huomioida niiden käypää arvoa myytessä (Suomen yrittäjät 2011a). Yritykseen ostetun laitteiston arvo lähtökohtaisesti laskee, mitä pidempään se on käytössä. Toisaalta esimerkiksi 20 vuotta sitten ostetun kiinteistön tai tontin arvo on voinut jopa kymmenkertaistua, jolloin käypien arvojen yhteenlaskettu summa voi myös ylittää taseen loppusumman. Substanssiarvon laskemiselle on siis syytä käyttää aikaa ja tarvittaessa asiantuntija-apua. Tätä kautta voi yrityksestä nimittäin paljastua asioita, jotka eivät pelkästään yrityksen tasetta tarkasteltaessa käy ilmi.

Tuottoarvo

Tuottoarvon laskenta suoritetaan yleensä realistisen tulosennusteen avulla. Monesta tekijästä riippuu, kuinka monelta vuodelta ja millä tarkkuudella tuottoarvo lasketaan. Verotuksen kannalta riittää, että tuottoarvo lasketaan toteutuneiden aikaisempien vuosien perusteella. Ostajan kannalta on kuitenkin kannattavampaa tehdä laajempi laskelma, joka painottuu enemmän tulevaisuuden arvioituihin tuottoihin. (Suomen yrittäjät 2011a.) On täysin tapauskohtaista, kuinka helppoa tai hankalaa tulevaisuuden ennakointi on. Useissa tapauksissa on syytä varoa liian optimistisia ennusteita. Myös mahdollisesti tuleviin maailmantalouden häiriöihin on syytä varautua, sillä ne voivat osaltaan vaikuttaa myös pienyrityksen kannattavuuteen ja tuottoon.

Tuloslaskelmassa ei useinkaan huomioida esimerkiksi poistoja yrityksen arvoa määriteltäessä, sillä tuloslaskelma on tehty verotusta varten (Suomen yrittäjät 2011a). Poistot on syytä huomioida erityisellä tarkkuudella, mikäli yrityksen omistuksessa on merkittävästi tuotteita, joiden arvo laskee suhteellisen nopeasti. Tällaisia ovat esimerkiksi ajoneuvot sekä tietotekniset laitteet. Niinpä tuottoarvoa oikaistaan poistamalla seuraavat erät:

- satunnaiset erät, eli saadut ja annetut konserniavustukset, käyttöomaisuuden luovutusvoitot ja -tappiot sekä lahjoitukset
- tilinpäätössiirrot, eli poistoeron ja vapaaehtoisten varausten muutokset. (Verohallinto 2012b, 35–36.)

Tilikauden tuloksesta vähennetään myös yrittäjän laskennalliset palkkakustannukset, jos yrittäjä työskentelee yrityksessä, mutta hänelle ei ole maksettu palkkaa. Laskennallisena palkkana vähennetään määrä, joka maksettaisiin vastaavan ammattitaidon omaavalle henkilölle kyseisestä työstä. Vähennys voidaan tehdä kaikissa yritysmuodoissa. (Verohallinto 2012b, 35–36.)

Tuottoarvo saadaan jakamalla keskimääräinen vuositulo pääomitus korkokannalla. Jos keskimääräinen vuositulo on negatiivinen, pidetään tuottoarvona nollaa. (Verohallinto 2012b, 35–36.) Mikäli laskelma halutaan tehdä matalan riskin perusteella, voidaan verohallinnon ohjeistuksen perusteella käyttää korkokantana 15 %. Mikäli riskiä ollaan valmis korottamaan, voidaan laskelma tehdä myös korkeammalla korolla.

Käypä arvo

Mikäli tuottoarvo on sama tai pienempi kuin substanssiarvo, katsotaan substanssiarvon kuvaavan käypää arvoa. Jos taas tuottoarvo on substanssiarvoa suurempi, katsotaan käyväksi arvoksi näiden keskiarvo. (Immonen & Lindgren 2009, 139.) Yrityksen arvon määrittämisessä on kuitenkin aina otettava huomioon sekä määritettävän yrityksen toiminta että tilanne, jossa yrityksen arvoa määritetään. Tapauskohtaisesti yrityksen käypä arvo voi myös perustua painotetusti joko substanssi- tai tuottoarvoon.

Mikäli yrityksen liiketoiminnan voidaan arvioida kasvavan, vahvistuvan tai varmentuvan lähivuosina huomattavalla tavalla, on tämä myös syytä noteerata tuottoarvoa laskettaessa. Tällaisia tilanteita voi syntyä vaikkapa alueellisista muutoksista, joiden oletetaan olevan yritykselle eduksi. Esimerkiksi uuden kauppakeskuksen voidaan arvioida tarvitsevan siivousta ja vartiointia, jolloin kyseisiä palveluja tuottavien yritysten liiketoimintamahdollisuuksien voidaan olettaa paranevan tulevaisuudessa, erityisesti, jos alueella kilpailua näillä aloilla on vain vähän.

2.3 Yritysmuodon valinta

Yritysmuodon valinta on sikäli tärkeä asia pienyrityksen luovuttamisessa, että se vaikuttaa merkittävästi sekä verotus- että itse yritysluovutuksen suunnitteluun. Sukupolvenvaihdoshuojennukset esimerkiksi eivät ole hyödynnettävissä yksityisliikkeen sukupolvenvaihdoksissa, joten yritysmuodon valinta on usein keskeinen osa sukupolvenvaihdosprosessia. Yhtiömuotoinen yritys on usein sekä luopujan että jatkajan kannalta helpompi ja parempi yritysmuoto kuin yksityisliike, sillä yhtiömuotoisuus tarjoaa huomattavasti enemmän vaihtoehtoja sekä huojennusmahdollisuuksia. Jatkaja voidaan ottaa osakkaaksi tai yhtiömieheksi jo ennen sukupolvenvaihdosta, mikä ei onnistu yksityisliikkeen sukupolvenvaihdoksessa. Lisäksi yhtiömuotoisessa yrityksessä veroseuraamukset voivat olla luopujalle huomattavasti lievempiä tai joissain tapauksissa jopa täysin verovapaita.

Seuraavissa luvuissa on esitelty tavallisimmat yritysmuodot sekä keinot yritysmuodon muuttamiseksi toiseen. Huomion kohteena on erityisesti yksityisliikkeen muuttaminen yhtiömuotoiseksi, sillä tämä on caseyrityksen kannalta ajankohtaista.

2.3.1 Yksityisliike

Yksityisliike perustetaan tekemällä perusilmoitus kaupparekisteriin, muita perustamis-kirjoja ei vaadita. Yksityisliike perustetaan yrittäjän omiin nimiin ja täten elinkeinonharjoittaja vastaa myös yksityisliikkeestään henkilökohtaisella omaisuudellaan. (Suomen yrittäjät 2012a.) Yksityisliike ei ole yrittäjästä erillinen oikeushenkilö.

Yksityisliikkeen elinkeinotoiminnan tulo jaetaan ansio- ja pääomatuloksi edellisen verovuoden vahvistetun nettovarallisuuden perusteella. Nettovarallisuus on veronalaisten elinkeinotoiminnan varojen ja velkojen erotus. Mukaan ei lasketa yksityistalouden varoja ja velkoja. Nettovarallisuuteen lisätään 30 % 12 kuukauden aikana maksettujen palkkojen määrästä. Nettovarallisuudelle lasketusta edellisen vuoden verotuksessa vahvistetusta vuotuisesta tuotosta 20 % määritellään pääomatuloksi ja loput ansiotuloksi (Manninen 2001, 30–32). Ansiotuloon sovelletaan valtionverotuksen progressiivista asteikkoa ja pääomatulosta maksetaan veroa 30 % tai 32 % riippuen pääomatuloveron alaisen tulon määrästä (Veronmaksajat 2012). Pääomatuloa on myös liikkeen käyttöomaisuuteen kuuluneiden kiinteistöjen ja arvopapereiden luovutusvoitot.

Yksityisliike on sikäli helppo yritysmuoto, että yrittäjä voi melko vapaasti siirrellä varoja yrityksen ja yksityistalouden välillä. Yksityisliike voidaan luovuttaa tai myydä eteenpäin yhtenä kokonaisuutena tai osina ja sen myyminen eroaa olennaisesti yhtiöosuuksien tai osakkeiden myynnistä. Yksityisliikkeen luovuttaminen tapahtuu yleensä niin, että yrittäjä myy yrityksensä kaluston ja muut varat, mikä tulee olemaan yrityksen viimeinen liiketapahtuma. (Manninen 2001, 241.) Yksityisliikkeen varallisuutta on mahdollista vähentää yksityisotoilla ja tulonlähdesiirroilla ennen luovutusta. Tällaisia siirrettäviä omaisuseriä ovat muun muassa kiinteistöt ja autot. Rahoitusomaisuuteen kuuluvat pankkitalletukset ja muut vastaavat eivät siirry jatkajalle. (Manninen 2001, 85–86.)

Yksityisliikkeen myyminen ei ole myyjälle erityisen kannattavaa, sillä myynnin johdosta yritykseen muodostetut varaukset purkautuvat ja piilevät arvonnousut tuloutuvat (Manninen 2001, 146), jolloin myyjälle kertyy näistä veroa maksettavaksi. Myyjän kannalta edullisinta verotuksellisesti olisi yhtiöittää yksityisliike ennen myyntiä. Etenkin sukupolvenvaihdoksessa tämä olisi erittäin suotavaa, jotta huojennuksia voitaisiin soveltaa yrityksen siirtämiseen seuraavalle sukupolvelle. Kyseiset huojennukset pienentävät usein hyvin olennaisesti etenkin luopujan verotaakkaa, joten ne on syytä huomioida suunnitteluvaiheessa. Huojennukset eivät kuitenkaan koske yksityisliikkeen sukupolvenvaihdosta, joten tästäkin syystä yritysmuodonmuutosta on syytä harkita. Mahdollinen muutos on kuitenkin tehtävä tarpeeksi ajoissa ennen luovutusta, jotta verovapaata huojennusta voidaan soveltaa. (Manninen 2001, 146–147.)

Varainsiirtoveroa ei normaalisti suoriteta yritysmuodonmuutoksen yhteydessä tehtävistä kiinteistön tai arvopaperin siirroista. Kuitenkin muutettaessa yksityisliike toiseksi yritysmuodoksi, vaikkapa henkilöyhtiöksi, on luovutus varainsiirtoverovelvollinen kiinteistöjen ja arvopapereiden osalta. Tällöin siis yhtiön tulee suorittaa varainsiirtovero toiminimen yhtiöosuuksia vastaan sijoittamien arvopapereiden ja kiinteistöjen omaisuuserien käyvistä arvoista. (Verohallinto 2012a 17.5.)

2.3.2 Henkilöyhtiö

Henkilöyhtiö perustetaan aina yhtiösopimuksella (Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä 389/1998 1 luku 2 §). Suullinen yhtiösopimus on lain mukaan pätevä, mutta rekisteröintiä varten se tulee tehdä kirjallisena. Yhtiösopimusta on myös mahdollista muuttaa myöhemmin. Henkilöyhtiövaihtoehtoja ovat avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö, joiden erona on, että avoimessa yhtiössä kaikki yhtiömiehet ovat vastuullisia yhtiömiehiä, mutta kommandiittiyhtiössä on myös yksi tai useampi äänetön yhtiömies, joiden vastuu rajoittuu ainoastaan yhtiöön sijoittamaansa osuuteen. Osuuksia ei ole pakko merkitä yhtiösopimukseen euromääräisinä, mutta olisi suositeltavaa määritellä kunkin yhtiömiehen suhteellinen osuus yhtiöstä. (Manninen 2001, 160.)

Henkilöyhtiöille lasketaan erikseen tulos, joka jaetaan yhtiömiesten kesken ja verotetaan näiden tulo-osuuksien ja omien tulojen yhteismäärästä. Tulo jaetaan osakkaiden kesken heidän yhtiöpanoksensa suuruuden mukaan. Tulo-osuus jaetaan pääoma- ja ansiotuloksi nettovarallisuuden perusteella samalla jakoperiaatteella, jota käytetään elinkeinonharjoittajan tulon jakamisessa (esitetty luvussa 2.3.1). Tappiot jaetaan avoimessa yhtiössä kaikkien yhtiömiesten kesken, jollei toisin sovita (AKYL 2 luku 9 §) ja kommandiittiyhtiössä vastuunalaisten yhtiömiesten kesken (AKYL 7 luku 4 §). Yhtiömiehille voidaan maksaa myös kohtuullista palkkaa tehdystä työstä ja antaa luontoisetuja kuten palkan-saajille. Palkka on yhtiömiehelle veronalaista ansiotuloa, toisin kuin yksityisotot, joita ei siis veroteta. (Manninen 2001, 36–37.)

Henkilöyhtiön luovutuksessa kohteena ovat yhtiöosuudet. Luovutus voi tapahtua osuuksien lunastamisella, tai sitten yhtiömies voi siirtää ne joko toiselle yhtiömiehelle tai ulkopuoliselle. Yksinkertaisimmillaan tämä tarkoittaa yhtiömiehen eroamista yhtiöstä. Ennen yhtiöosuuksien myyntiä tai luovuttamista henkilöyhtiöiden liikevarallisuutta voidaan pienentää yksityisottoina. (Manninen 2001, 286.) Tätä on kuitenkin syytä suunnitella tarkkaan ylimääräisten verojen välttämiseksi.

Yksityisliikkeen muuttaminen henkilöyhtiöksi

Yksityisliikkeen muuttaminen henkilöyhtiöksi tapahtuu yhtiösopimuksen solmimisella liikkeenharjoittajan ja yhden tai useamman muun yhtiöön mukaan tulevan yhtiömiehen kesken. Liikkeenharjoittaja ei voi kuitenkaan ryhtyä perustamaansa kommandiittiyhtiöön hiljaiseksi yhtiömieheksi, sillä tällöin yrityksen verotuksellisen identiteetin katsotaan muuttuvan siinä määrin, että kyseessä ei ole enää sama yritys kuin yksityisliikkeenä toimiessaan. (Manninen 2001, 158–159.) Tällöin yksityisliike katsotaan lakkautetuksi ja uusi yritys perustetuksi.

Verotuksellisen identiteetin säilyminen edellyttää, että aiemmin toimineen yrityksen lähes koko omaisuus siirtyy jatkavalle yritykselle. Näin ollen yksityisliikkeen katsotaan jatkavan toimintaansa henkilöyhtiönä, eikä luvassa ole yksityisliikkeen lopettamisesta mahdollisesti seuraavia veroyllätyksiä, kuten toimintavarauksen purkautumista tai tappioiden vähennysoikeuden menettämistä. Mikäli jotain osaa yksityisliikkeen omaisuudesta ei haluta sisällyttää muodonmuutokseen, on tällainen omaisuus mahdollista jättää ulkopuolelle, kunhan se ei ole yrityksen olennaista omaisuutta. (Manninen 2001, 155.)

Verotuksellisen identiteetin säilymisen ohella ensiarvoisen tärkeää yritysmuodonmuutoksessa on noudattaa kirjanpidon jatkuvuusperiaatetta. Tällä tarkoitetaan, että muodonmuutosta edeltävän yritysmuodon toimintaan liittyvät varat ja velat siirtyvät uuteen yritysmuotoon kirjanpitoarvoja muuttamatta. (Manninen 2001, 154–155). Yksityisliikkeen sitoumukset siirtyvät yritysmuodonmuutoksessa sellaisinaan uuteen henkilöyhtiöön ja kaikki yhtiömiehet vastaavat niistä samanvertaisesti, ellei yhtiösopimuksessa ole toisin sovittu (Manninen 2001, 161).

Yksityisliikkeestä henkilöyhtiöksi muutetun yhtiön osuuksien omistusaika lasketaan alkaneeksi yhtiön perustamisesta. Näin siksi, että yksityisliikkeen omistajan katsotaan sijoittavan yksityisliikkeensä yhtiöön vastikkeellisesti, eli vaihtavan sen yhtiöosuuteen. (Manninen 2001, 159.) Muodonmuutoksessa on kuitenkin otettava huomioon myös lahjaverotusriski. Jos toimintaa jatkavan yhtiömiehen muodonmuutoksessa sijoittaman pääomapanoksen arvo on yhtiöosuuden käypää arvoa alempi, voidaan katsoa toiminnasta luopujan antaneen toimintaa jatkavalle yhtiömiehelle lahjan, josta mahdollisesti tulee maksaa lahjavero. (Verohallinto 2012a, 17.3.)

Muutettiinpa yksityisliike henkilöyhtiöksi tai osakeyhtiöksi, tulee perustettavalle yhtiölle siirtävistä kiinteistöistä ja arvopapereista maksaa varainsiirtovero. Siirtyvä kiinteistö tulee lainhuudattaa yhtiön nimiin, jolloin vero tulee viimeistään maksaa, muutoin seuraa sanktioita viivästyskoron muodossa (Varainsiirtoverolaki 931/1996 7–9 §). Useissa tapauksissa kiinteistöt jätetään kokonaan kaupan ulkopuolelle puhtaasti varainsiirtoverosyistä.

2.3.3 Osakeyhtiö

Osakeyhtiö on yhtiömuoto, jossa yrityksellä on yleensä useampia omistajia, jotka ovat vastuussa yhtiön toiminnasta siihen sijoittamansa osakepääoman verran. Osakeyhtiö on Suomessa toiminnassa olevista yhtiömuodoista edistynein, sillä yhtiö itsessään toimii laillisena oikeushenkilönä (OYL 1 luku 2 §). Tämän vuoksi se onkin erittäin suosittu yhtiömuoto, mikäli yhtiön kokoluokka on yhtään pienyritystä suurempi. Kuitenkin myös paljon pienyrityksiä toimii osakeyhtiöinä.

Osakeyhtiöt on jaettu Suomen osakeyhtiölaissa yksityisiin ja julkisiin osakeyhtiöihin (OYL 1 luku 1 §). Yksityinen osakeyhtiö tarkoittaa yhtiömuotoa, jossa yhtiötoiminta voidaan pitää salassa muilta kuin osakkeenomistajilta tai muilta kuin yhtiön toimintaan keskeisesti vaikuttavilta henkilöiltä. Yksityisen osakeyhtiön perustaminen ja toiminta vaatii osakepääomaa vähintään 2 500 euroa (OYL 1 luku 3 §). Käytännössä kaikki pienyritykset, jotka toimivat osakeyhtiömuodossa, ovat yksityisiä osakeyhtiöitä.

Julkinen osakeyhtiö tarkoittaa osakeyhtiömuotoa, jonka osakkeilla käydään julkisesti kauppaa. Usein julkiset osakeyhtiöt ovat listautuneet pörssiin, mutta laki ei määrää tätä. Julkinen osakeyhtiö voi myös määritellä ainoastaan osan osakkeistaan myytäväksi vapaasti pörssien osakemarkkinoilla. Lisäksi yhtiön osakepääoman tulee olla vähintään 80 000 euroa (OYL 1 luku 3 §). Julkiset osakeyhtiöt ovat käytännössä kaikki tilintarkastusvelvollisia. Tosin on huomioitava, että mikäli yksityisen osakeyhtiön toiminta on riittävän laajaa, koskee tilintarkastusvelvollisuus myös yksityisiä osakeyhtiöitä. (Tilintarkastuslaki 459/2007 4-5 §.)

Osakkeet voivat olla samanlaisia, jolloin osakkeenomistajan asema yhtiössä riippuu hänen omistamastaan osakemäärästä suhteessa muihin osakkeenomistajiin sekä koko osakemäärään. Jos osakkeet ovat erilaisia, niiden tuottamat äänimäärät tai oikeudet osingonjaossa poikkeavat toisistaan. (Manninen 2001, 111; OYL 3 luku 1 §.) Osakkeet ovat periaatteessa vapaasti luovutettavissa ja hankittavissa, tosin on olemassa joitakin lakiin (OYL 3 luku 6-8 §) tai yhtiöjärjestyksen määräyksiin perustuvia rajoituksia.

Myös osakassopimuksilla voidaan rajoittaa osakkeiden vaihdantaa. Tällaiset osakassopimukset ovat tavallisia etenkin perhe- ja sukuyhtiöissä, ja niillä voidaan ratkaista patti-tilanteita varsinkin sellaisissa yrityksissä, joissa jokaisen osakkaan osuus esimerkiksi äänimäärästä on tasan. (Manninen 2001, 116–117.) Osakassopimus ei kuitenkaan korvaa yhtiöjärjestystä. Perheyhtiöissä tavallisia ovat myös lunastuslausekkeet, joissa vanhoilla osakkeenomistajilla on etuosto-oikeus osakkeiden tullessa myyntiin. Näin yhtiö saa mahdollisuuden varmistaa, etteivät osakkeet joudu ulkopuolisten käsiin. Osakkeenmyyntiä ulkopuoliselle lunastuslauseke ei kuitenkaan estä, jos vanhat osakkaat eivät osakkeita ostakaan. (Manninen 2001, 119.)

Sukupolvenvaihdosta toteutettaessa osakeyhtiömuodosta on merkittävää etua, sillä mikäli yhtiö on ollut omistajan tosiasiallisessa omistuksessa vähintään 10 vuotta, on sukupolvenvaihdos mahdollista toteuttaa verovapaasti. Kun tätä verrataan esimerkiksi elinkeinonharjoittajan tapaukseen, missä käytännössä ainoa mahdollisuus on joko yrityskauppa tai lahjaluonteinen kauppa, joista kumpikin on veronalainen, etua voidaan pitää merkittävänä.

Yksityisliikkeen muuttaminen osakeyhtiöksi

Yksityisliikkeen muuttaminen osakeyhtiöksi edellyttää uuden yhtiön perustamista. Muodonmuutos on mahdollista tehdä ilman välittömiä veroseuraamuksia, kunhan muutettavan yrityksen verotuksellinen identiteetti säilyy. Osakeyhtiön tapauksessa tämä merkitsee, että yrittäjän tulee merkitä kaikki osakkeet (Tuloverolaki 1535/1992 24 §) ja että varat ja velat siirtyvät uuteen yritykseen kirjanpitoarvoista (Manninen 2001, 161–162). Toisin sanoen yksityisliike sijoitetaan osakeyhtiöön. Koska osakeyhtiö jatkaa yksityisliikkeen toimintaa, siirtyvät yksityisliikkeen velvoitteet osakeyhtiön vastattaviksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että yksityinen elinkeinonharjoittaja vapautuisi yksityisliikkeen aikaisista velvoitteista, ellei häntä erikseen vapauteta niistä. (Manninen 2001, 164.)

Osa yksityisliikkeen varallisuudesta voidaan haluttaessa jättää yritysmuodonmuutoksen ulkopuolelle varainsiirtoverojen välttämiseksi. Tällaisia omaisuuseriä voivat olla esimerkiksi kiinteistöt, autot tai arvopaperit. Erän määrä tai merkitys ei saa kuitenkaan olla niin olennainen yrityksen toiminnan kannalta, että se vaarantaisi yrityksen verotuksellisen identiteetin säilymisen muodonmuutoksessa. Tämä on tärkeää siksi, että mikäli voidaan todeta yrityksen pysyneen samana muodonmuutoksesta huolimatta, voidaan esimerkiksi tappiot siirtää sellaisenaan yksityisliikkeeltä osakeyhtiölle. (Manninen 2001, 164–165.)

Osakeyhtiö ei voi tehdä toimintavarausta, joten mahdollinen toimintavaraus purkautuu ja siitä tulee sen verovuoden tuloa, jona toimintavaraus purettiin (Manninen 2001, 153). Siksipä olisi kannattavaa ajoittaa muodonmuutos tilikauden alkuun, jolloin ansiotulona verotettavaa tuloa ei ole vielä ehtinyt kertyä. Myös aloilla, joilla tulot ovat kausiluonteisia, kannattaa muodonmuutosajankohtaa pohtia tarkoin, jotta muutos saadaan toteutettua niin sanottuna ”heikkona” ajankohtana. Tästä on merkittävää etua, sillä yrittäjää verotetaan kauden tuloksesta joka tapauksessa, ja sitä vähemmän veroa tulee maksettavaksi, mitä pienempi ansiotulo on. (Manninen 2001, 163.)

Muutettaessa yksityisliikettä osakeyhtiöksi, alkaa uusi tilikausi osakeyhtiön merkitsemisestä kaupparekisteriin, jolloin tämä tapahtuma myös päättää yksityisliikkeen viimeisen tilikauden. Näin ollen yrityksen verotuskin jakautuu kahteen erilliseen verotukseen, eli tilikauden alun verotus määräytyy yksityisliikkeen ja lopputilikausi osakeyhtiön verosäännösten mukaan. (Manninen 2001, 149–150.) Verosuunnittelussa on siis syytä huomioida myös, miten poistot suhtautuvat verovuoden kahtiajakoon. Tasapoiston suuruus on suoraan verrannollinen tilikauden pituuteen, eli tilikauden puolittuessa poistotkin puolittuvat. Degressiiviset poistot sen sijaan voidaan tehdä täysimääräisinä, vaikka tilikausi olisikin alle 12 kuukautta. Nämä voidaan siis tehdä jo osakeyhtiötä edeltävässä yritysmuodossa, mutta ei enää uudelleen osakeyhtiömuodossa, sillä poistoja ei saa tehdä kahteen kertaan muodonmuutosvuonna. (Manninen 2001, 150–151.)

Mikäli osakaspohjaa halutaan laajentaa muodonmuutoksen yhteydessä, aiheuttaa se aina veroseuraamuksia. Mikäli osakkaiden määrää halutaan kuitenkin lisätä, on yksityisliike muutettava osakeyhtiöksi joko avoimen yhtiön kautta tai korottamalla osakepääomaa muodonmuutoksen jälkeen suunnatulla osakeannilla, jolloin tuleva osakas merkitsee uudet osakkeet. Osakaspohjan laajentamisessa on kuitenkin huomioitava, että esimerkiksi tappioiden vähennysoikeus vaarantuu, jos yli puolet osakkeista vaihtaa omistajaa tilikauden aikana muutoin, kuin perinnön tai testamentin kautta. (Manninen 2001, 162.)

2.4 Veroseuraamukset

Veroseuraamusten huomioiminen on sukupolvenvaihdoksia suunniteltaessa yksi keskeisimmistä asioista. Veroseuraamukset voivat olla sukupolvenvaihdoksessa moninaisia ja koskettavat eri tavoin yritystä, luopujaa ja jatkajaa. Sukupolvenvaihdoksessa verotuskysymyksistä oleelliset koskevat tuloverotusta, perintö- ja lahjaverotusta, varainsiirtoverotusta sekä arvonnäytetyöstä. Koska tässä opinnäytetyössä sukupolvenvaihdosta ei toteuteta perintönä, keskitytään perintö- ja lahjaverotuksessa nimenomaan lahjaverotuksen osaan. Luonnollisesti yrityskaupalla toteutettavan sukupolvenvaihdoksen veroseuraamukset ovat erilaiset kuin yrityksen siirtämisessä lahjalla tai lahjaluonteisella kaupalla. Tuloverolaista ja perintö- ja lahjaverolaista löytyvät omat huojennuksensa sukupolvenvaihdoksille, varainsiirtoverolaista tai arvonnäytetyöstä (1501/2003) ei tällaisia löydy.

2.4.1 Yrityskaupan verotus

Yrityskaupoissa usein verolainsäädäntö vaikuttaa siihen, valitaanko toteutettavaksi omistusta koskeva kauppa vai liiketoimintakauppa (Immonen & Lindgren 2009, 45). Myyjän ja ostajan verotukselliset edut ja tavoitteet ovat yrityskaupoissa usein ristiriidassa, jolloin konsensuksen löytäminen voi olla haasteellista. Tavoitteenahan on kumpakin osapuolta tyydyttävä kompromissi.

Yrityskauppaan sovelletaan tuloverolakia sekä lakia elinkeinotulon verottamisesta (360/1968) riippuen siitä, milloin on kyse elinkeinotoiminnasta ja milloin muusta toiminnasta. Elinkeinoverolaista löytyvät säännökset elinkeino-omaisuuteen kuuluvan osuuden luovutukseen. Muun luovutuksen ollessa kyseessä, sovelletaan tuloverolain luovutusvoittoverotuksen säännöksiä. Elinkeinotoimintaan liittyvät osakkeet ja yhtiöosuudet luetaan niitä myydessä elinkeinotoiminnan tulolähteeseen. Tällainen liittymä usein syntyy konserneissa, joissa liiketoimintaa harjoittavien tytäryhtiöiden osakkeet ovat pääsääntöisesti emoyhtiön liikeomaisuutta tai muussa sellaisessa tilanteessa, missä osakkeet on hankittu edistämään tai tukemaan liiketoimintaa. (Immonen & Lindgren 2009, 46.)

Yhtiöosuuksien tai osakkeiden myymiseen sovelletaan tuloverolain säännöksiä, kun myyjänä on luonnollinen henkilö tai kotimainen kuolinpesä. Jos myyjänä on yhtiö, sovelletaan elinkeinoverolain säännöksiä. (Manninen 2001, 257.) Yksityisliikkeen myynti on aina elinkeinoverolain alainen kauppa. Edellä mainittujen verolakien säännökset eroavat ennen kaikkea hankintameno-olettaman soveltamismahdollisuuden, luovutusvoiton tulolajijaon sekä luovutustappion vähentämismahdollisuuden osalta (Immonen & Lindgren 2009, 46).

Omistuskaupan verotus myyjän näkökulmasta

Omistuskaupassa myynnin kohteena ovat osakeyhtiön osakkeet tai henkilöyhtiön yhtiöosuudet. Saadusta kauppahinnasta vähennetään joko osakkeiden tai osuuksien hankintameno (osakkeiden hankintahinta) tai hankintameno-olettama. Hankintameno-olettamalla tarkoitetaan ennen verotusta luovutusvoitosta vähennettävää summaa, jota voidaan käyttää hankintamenon sijaan todellisen hankintamenon ollessa tuntematon tai mikäli hankintameno-olettaman soveltaminen on kaupanteossa edullisempaa. Tällaisia tapauksia voi ilmetä, jos myyjä on esimerkiksi saanut osakkeet halvalla tai omistanut ne pitkään. Hankintameno-olettama on ainoa sovellettava vaihtoehto, jos alkuperäistä hankintahintaa ei pystytä selvittämään tai omaisuudella ei ole hankintahintaa. Tuloverolain alaisesta luovutusvoitosta voidaan vähentää hankintameno-olettama, elinkeinoverolain säännöksissä tätä ei oteta huomioon. (Immonen & Lindgren 2009, 46.)

Myyjän luovutusvoitto lasketaan vähentämällä luovutushinnasta omaisuuden hankintamenon poistamatta oleva osa sekä voiton hankkimisesta aiheutuneet kulut (TVL 46 § 1 mom). Näitä ovat muun muassa myyntivälittäjän palkkiot, myytävän omaisuuden arvon selvittäminen, myynti-ilmoitukset, kuntoarviot, esittelyt ja asianajokulut (Veronmaksajat 2012). Osakeyhtiön hankintameno on osakkeiden omistajan alun perin maksama kauppahinta osakkeista. Siihen luetaan kauppahinnan lisäksi kauppaan välittömästi liittyvät kustannukset, kuten varainsiirtovero sekä välitys-, tarkastus-, arviointi- ja asianajokulut (Manninen 2001, 259–260). Henkilöyhtiön osuuksien hankintamenot ovat yhtiömiehen panos yhtiöön ja mahdollisesti myöhemmin tehdyt lisäsijoitukset. Mukaan luetaan myös yhtiömiehen yksityistilin positiivinen saldo eli yhtiömiehen yksityisottojen ylittävien sijoitusten ja voitto-osuuksien määrä, sekä jakamattomana voitto-osuutena yhtiöön jätetyt varat. (Verohallinto 2012a 9.2.1.)

Hankintameno-olettaman suuruus riippuu ajasta, jonka myyjä on omistanut yhtiöosuudet tai osakkeet. Tämä omistusaika vaikuttaa myös sukupolvenvaihdokseen sovellettavan verovapaussäännöksen soveltamiseen. Hankinta-ajankohtana pidetään sitovan kauppakirjan tai kaupan tekoajankohtaa. Henkilöyhtiön hankinta-ajankohta on yhtiösopimuksen solmimisajankohta, tai myöhemmin yhtiömieheksi ryhtyneen osakkaan tapauksessa panoksen sijoitusajankohta. (Manninen 2001, 257–258.)

Mikäli yritys on muutettu henkilöyhtiöstä osakeyhtiöksi ja liiketoiminnan katsotaan jatkuvan, on hankinta-ajankohta henkilöyhtiön yhtiösopimuksen solmimispäivä. Mikäli taas yksityisliike on muutettu henkilö- tai osakeyhtiöksi, lasketaan hankinta-ajankohdan olevan henkilöyhtiön yhtiösopimuksen tai osakeyhtiön perustamissopimuksen solmiminen, sillä yksityisliikkeen muuttaminen muuksi yritysmuodoksi tapahtuu aina yksityisliikkeen lakkauttamisella. (Immonen & Lindgren 2006, 52.)

Hankintameno-olettamaa käytettäessä luovutushinnasta vähennetään 20 % omaisuuden ollessa ollut myyjän hallussa alle 10 vuotta. Vastakkaisessa tapauksessa vähennys on 40 %. (TVL 46 § 1 mom.) Luovutusvoitto on veronalaista pääomatuloa (TVL 45 §) ja sen veroprosentti vuoden 2012 alusta lähtien on 30 ja 50 000 euroa ylittävältä osalta 32 (Veronmaksajat 2012). Käytettäessä hankintameno-olettamaa todellisen hankintamennon sijaan, ei voiton hankkimisesta aiheutuneita menoja kuitenkaan saada poistaa.

Tuloverolain 46 § 4 momentin mukaan henkilöyhtiöiden kohdalla luovutusvoittoon lisätään määrä, jolla yhtiömiehen yksityisotot ovat yhteensä ylittäneet hänen vuotuisten voitto-osuuksiensa ja yhtiöön tekemiensä sijoitusten yhteismäärän. Nämä lisäykset tehdään mahdollisen hankintameno-olettaman vähentämisen jälkeen, jotta lisäys olisi oikean suuruinen, eikä hankintameno-olettama pienentäisi sitä. On kuitenkin huomioitava, että lisäykset tehdään osakaskohtaisesti, sillä kyseessä on tietyn osakkaan yksityisotot koko yhtiöpanoksen sijaan. (Immonen & Lindgren 2006, 51).

Osakkeiden luovutusvoitto verotetaan kaupanteon tai luovutuksen ajankohdan verovuoden tulona (TVL 110 § 2 mom). Voitto on siis luovutusvuoden tuloa, vaikka kauppahintaa ei olisi vielä maksettu (Verohallinto 2012a, 2.2.2). Jos kauppahinta päätetään luovutussopimuksessa sitoa tulevien vuosien tulokseen, on koko kauppahinnan verottaminen luovutushetkellä tietenkin mahdotonta. Yrityskaupoissa usein kauppahinta sovitaan määräytyväksi tulevien vuosien tulosten perusteella, jolloin aluksi maksetaan sovittu perusosa ja myöhemmin tulosten perusteella määräytyvä lisäosa. Tällöin perusosan määrä verotetaan kaupantekovuoden tulona ja lisäosa sinä vuonna, jolloin sen suuruus selviää. Verotusperusteet ovat joka tapauksessa samat, vaikka lisäosa verotettaisiin vasta myöhempänä verovuotena. Hankintamenoa ja voiton hankkimisesta syntyneitä kuluja ei siis vähennetä toistamiseen. (Immonen & Lindgren 2009, 56–57.)

Kun osakkeiden luovutushinta on pienempi kuin luovuttajan hankintameno, syntyy luovutustappiota. (Verohallinto 2012a, 2.3). Jos omaisuus luovutetaan tappiolla, voidaan verotuksessa syntynyt tappio vähentää rajoitetusti verovuonna ja kolmen seuraavan vuoden aikana saaduista luovutusvoitoista sitä mukaan, kun voittoa kertyy (TVL 50 § 1 mom).

Veronalaista elinkeinotuloa on elinkeinotoiminnassa rahana tai rahanarvoisena etuutena saatu tulo. Elinkeinoverolain 6 b §:ssä säädetään verovapaasti luovutettavista käyttöomaisuusosakkeista. Käyttöomaisuusosakkeille on tyypillistä, että ne on hankittu pitkäaikaiseen omistukseen eikä niiden omistamisella näin ollen tavoitella osinkotuottoja tai lyhyen aikavälin arvonnousuja (Immonen 2008, 68).

Osakeyhtiön (ei henkilöyhtiön tai elinkeinonharjoittajan) käyttöomaisuusosake on luovutettavissa verovapaasti seuraavin edellytyksin:

1. luovuttaja ei harjoita pääomansijoitustoimintaa
2. osakkeet kuuluvat luovuttajan EVL-tulonlähteen käyttöomaisuuteen (pysyvään käyttöön tarkoitetut maa-alueet, arvopaperit, rakennukset, koneet ja kalusto)
3. luovutettava yhtiö on kotimainen osakeyhtiö tai emo-tytäryhtiödirektiivin hyväksymä EU-valtion yhtiö tai Suomen ja ko. valtion välillä on osinkoon sovellettava voimassa oleva verosopimus
4. luovutus koskee osakkeita (ei henkilöyhtiön yhtiöosuutta)
5. omistus on vähintään 10 % yhtiön kaikista osakkeista (omistuksen äänivaltaosuudella ei ole merkitystä)
6. omistus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta
7. osakkeet eivät ole kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön osakkeita. (Immonen 2008, 65–66.)

Kaikkien edellä mainittujen ehtojen on täyttyvä. Verovapaus ei koske vaihto-, rahoitus-, tai sijoitusomaisuutta, eikä yhtiön TVL-tulolähteeseen kuuluvia osakkeita, ainoastaan käyttöomaisuutta (Immonen & Lindgren 2009, 64). Yhtiön hallussa olevia osakkeita ei lasketa käyttöomaisuuteen (Immonen 2008, 66).

Tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä aiheutuneet menot ja menetykset ovat elinkeinotoiminnassa vähennyskelpoisia (EVL 7 §). Luovutustappio puolestaan on pääsääntöisesti vähennyskelpoinen liikutulosta, mutta tähänkin on poikkeuksensa. Jos esimerkiksi varoja on jaettu poikkeuksellisen paljon juuri ennen luovutusta, voidaan katsoa, ettei tappio ole syntynyt liiketoiminnalle luontaisella tavalla. Tällöin tappion vähennyskelpoisuus voidaan evätä. (Immonen 2008, 74.) Sen sijaan verovapaasti luovutettavan käyttöomaisuusosakkeen hankintamenoa ei saa vähentää (Immonen 2008, 75).

Omistuskaupan verotus ostajan näkökulmasta

Kun osakkeet ostetaan liiketoimintaan liittyen, ne kirjautuvat ostajan verotuksessa käyttö-, vaihto- tai rahoitusomaisuudeksi elinkeinoverolain jaottelun mukaisesti (Immonen & Lindgren 2009, 75). Useimmiten osakkeet hankitaan nimenomaan käyttöomaisuudeksi, kun liiketoimintaa aiotaan jatkaa. Käyttöomaisuuden hankintahinta ei kuitenkaan ole vähennyskelpoinen (Manninen 2001, 255), vaan hankintameno vähennetään aikanaan osakkeiden luovutuksen yhteydessä kokonaisuudessaan (EVL 42 § 2 mom).

Osakkeiden ostoon otetun velan korko sen sijaan on vähennyskelpoinen elinkeinoverolain nojalla rajoituksetta. Tuloverolaissa tällaisen koron säädetään olevan vähennyskelpoinen pääomatuloista tulonhankkimisvelan korkona (TVL 58 § 2 mom). Tällöin myös verovapaat osinkotulot (TVL 33a-33b §) huomioidaan pääomatuloina (Immonen & Lindgren 2009, 76.) Henkilöyhtiön yhtiöosuuden ostoon otetun lainan korot vähennetään kuitenkin yhtiömiehen elinkeinotulon osuudesta ennen pääomatulo-osuuden laskemista (TVL 58 §).

Ostajan tulee suorittaa varainsiirtovero kiinteistön ja arvopaperin luovutuksesta (VSVL 1 §). Osakeyhtiön osake luetaan arvopaperiksi toisin kuin henkilöyhtiön yhtiöosuus. Arvopaperin luovutuksessa vero on 1,6 % vastikkeen arvosta (VSVL 20 §). Kiinteistön vero on 4 % (VSVL 6 §). Kauppahinnan tai sen osan ollessa sidottu tulevaisuuden tapahtumaan, maksetaan varainsiirtovero sovitun enimmäiskauppahinnan tai sen hetki-objektiivisesti arvioidun kauppahinnan mukaan. Kauppahinnan noustessa veroa maksetaan uuden hinnan mukaan. (Verohallinto 2012a, 2.6.2.)

Liiketoimintakaupan verotus myyjän näkökulmasta

Liiketoiminta- eli substanssikaupassa myyjänä on kyseinen yritys, joka voi olla yritysmuodoltaan yksityisliike, osakeyhtiö tai henkilöyhtiö. Liiketoimintakauppa on aina elinkeinoverolain alainen tapahtuma, joten tuloveron luovutusvoittoa koskevia säännöksiä tai verovapaussäännöksiä ei voida soveltaa liiketoimintakauppaan (Immonen & Lindgren 2009, 47). Kauppahinta on myyjäyhtiölle veronalaista liiketuloa (EVL 5 § 1 mom) ja se kohdennetaan kauppaan sisältyviin omaisuuseriin, tase-eriin ja mahdolliseen liikearvoon (Immonen & Lindgren 2009, 77). Kauppahinnan erittely kauppakirjaan on erittäin tärkeää, sillä se vaikuttaa sekä myyjän että ostajan verotukseen. Vaikka yhtiö ei myynnin jälkeen enää harjoita liiketoimintaa, on se silti edelleen olemassa ja sen on annettava vuosittain veroilmoitus (Verohallinto 2012a, 6.1).

Liiketoimintakaupassa vähennyskelpoista on vain todellinen hankintameno, sen mukaan kuin sitä on verotuksessa vielä poistamatta. Liikearvon osuus kauppahinnasta tuloutetaan suoraan, sillä siihen liittyvät kulut on jo kirjattu juoksevasti vuosittain. Hankintamenot vähennetään kyseisen tilikauden menoina ja myyntitulo lisätään liikevaihtoon. Omaisuuden rakenteesta, lajista, poistojärjestelmästä sekä poistamattomasta hankintamenosta riippuu myyjälle kertyvä voitto. (Immonen & Lindgren 2009, 77.) Myyjäyhtiöllä on oikeus vähentää verotuksessa vahvistetut tappiot, sillä tappiot eivät voi siirtyä ostajalle. (Immonen & Lindgren 2009, 78.) Jos myyjäyrityksellä on sellaisia tappioita, joiden vähennysoikeus katkeaisi yhtiöosuuksien tai osakkeiden myyntiin, voi substanssikaupan valinta olla järkevämpää. Tällöin myyjä voi kattaa olemassa olevat tappiot substanssin myynnistä saatua voittoa vastaan (Manninen 2001, 278) ja nostaa voittoja vähitellen hyödyntämällä verovapaan osinkotulon rajoja (TVL 33 b §).

Lisäksi liiketoiminnassa purkautuvat mahdollisesti tehdyt varaukset, kuten takuuvaraus (EVL 47§). Yksityisen liikkeen myynnissä samalla puretaan myös toimintavaraus (EVL 46a §). Viimeisen tilikauden varsinaisesta toiminnasta saatu tulo sekä liiketoiminnasta saatu luovutushinta jaetaan yrittäjän ansio- ja pääomatuloksi edelliseltä verovuodelta vahvistetun nettovarallisuuden perusteella (Immonen & Lindgren 2009, 78). Käyttöomaisuuteen kuuluvien kiinteistöjen ja arvopapereiden luovutusvoitto on kuitenkin aina pääomatuloa (TVL 38 §).

Koko henkilöyhtiön liiketoiminnan myynnissä kaupasta saatu myyntivoitto jaetaan verotettavaksi yhtiömiesten tulona. Jos yhtiöllä on paljon vahvistettuja tappioita, ei koko liiketoiminnan myynti substanssikauppana ole viisasta, sillä yhtiömiehet eivät voi vähentää omassa verotuksessaan yhtiölle vahvistettuja tappioita. Koska näitä ei voida myöskään siirtää ostajalle, jäävät tappiot hyödyntämättä. (Immonen 2008, 56.)

Yhtiömiesten ansiotulona verotettavaan osaan voidaan soveltaa tulontasausta. Edellytyksenä on, että luonnollinen henkilö on saanut verovuonna vähintään 2 500 euron suuruisen ansiotulon, joka on kertynyt etu- tai jälkikäteen kahdelta tai useammalta vuodelta. Tulontasaus toimitetaan enintään viidelle vuodelle, vaikka tulo olisikin kertynyt pidemmältä ajalta. Lisäksi kertatulon on oltava vähintään neljäsosa verovuonna saadusta puhtaasta ansiotulon yhteismäärästä. Tulontasaus voi koskea myös toimintavarausten purkamisesta syntynyttä tuloa. (Verohallinto 2012a, 11.2).

Myös yksityisliikkeen luovutuksessa voidaan soveltaa tulontasausta luovutuksen yhteydessä tuloutuviin käyttö- ja vaihto-omaisuuden luovutushintoihin, liikearvosta mahdollisesti erikseen suoritettuun korvaukseen sekä lopettamisen yhteydessä purkautuviin varauksiin (Verohallinto 2012a, 13.3.3). Edellytyksenä on myös, että elinkeinonharjoittaja luopuu elinkeinotoiminnasta kokonaisuudessaan.

Myyjän tulee lisäksi ottaa huomioon yrityksen jälkihoito, sillä liiketoiminnan myynnin jälkeen itse yritys jää edelleen myyjälle. Kauppahinta on maksettu yritykselle, joten saadaksesen rahat käyttöönsä myyjän tulee nostaa osinkoja tai purkaa yritys. Yrityksen purkamista suunniteltaessa on huomioitava, että oikein ajoitetulla osingonjaolla voi luovutusvoittoveroa pienentää. Liiketoimintakauppa onkin hyvä ratkaisu tilanteissa, joissa myyjä aikoo jatkaa liiketoimintaa jossain muodossa myynnin jälkeen, esimerkiksi sijoitusyhtiönä. (Manninen 2001, 277–278.)

Liiketoimintakaupan verotus ostajan näkökulmasta

Ostajan kannalta liiketoimintakauppa on varteenotettava ratkaisu, sillä se saa verotuksessa vähennettävää poistokelpoista hankintamenoa ja liikearvon osuus kauppahinnasta on vähennettävissä poistoina taloudellisena vaikutusaikanaan (EVL 24 §; Immonen 61). Ostajan verotuksessa liiketoimintakaupalla hankitun omaisuuden hankintameno määräytyy sen mukaan, miten kauppahinta on kauppakirjassa kohdennettu eri omaisuuserille (Immonen & Lindgren 2009, 80), sillä EVL:n poistojärjestelmä vaihtelee omaisuuserittäin. Kauppahinta kohdennetaan vain erien käypään arvoon asti ja loppuosa, velkojen määrällä vähennettynä, käsitellään liikearvona. (Immonen 2008, 54–55.)

Liikearvon osuus vähennetään yleensä kaupantekovuonna. Mikäli se kuitenkin vaikuttaa taloudellisesti yli kolmen vuoden ajan, tehdään vähennys tasapoistoina niin pitkältä ajalta kuin liikearvon arvioidaan vaikuttavan. Maksimiaika liikearvon poistamiselle on 10 vuotta. (Immonen & Lindgren 2009, 80.) Sukupolvenvaihdoksissa liikearvon taloudellisen vaikutusajan voidaan arvioida olevan 5-7 vuotta, joten liikearvoa ei yleensä poisteta vielä kaupantekovuonna. Lisäksi yritysoston yhteydessä syntyneet mahdolliset asiantuntijapalkkiot ja osakkeiden tai osuuksien hankintaa varten otettujen lainojen korot ovat ostajalle verovähennyskelpoisia (EVL 18 § 2 mom).

Mikäli luovutettavaan liiketoimintaan kuuluu kiinteistöjä, tulee näistä maksaa varainsiirtovero 4 % kauppahinnasta tai muusta vastikkeesta (VSVL 6 §). Kaikki luovuttajan arvonlisäveroon liittyvät oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät jatkajalle (Verohallinto 2012a, 6.4.3). Yhtiön luovutuksen yhteydessä tapahtuvaa tavaroiden tai palveluiden luovutusta liiketoiminnan jatkajalle, ei pidetä myyntinä, joten se on arvonlisäverotonta. (AVL 19a §.) Jos jatkaja kuitenkin käyttää luovutettuja tavaroita tai palveluita muuhun kuin liiketoimintaan, täytyy hänen maksaa niistä arvonlisävero.

2.4.2 Lahjan verotus

Lahjana saadun omaisuuden arvo määräytyy lahjoitushetkellä olevan käyvän arvon mukaan. Käypä arvo on todennäköinen luovutushinta, jota käytettäisiin toisistaan riippumattomien osapuolten välisessä luovutuksessa (Immonen & Lindgren 2009, 138; PerVL 9 & 21 §). Tässä kuvaan astuu yrityksen arvostus eli arvon määrittäminen. Useimpia sukupolvenvaihdoksen kohteena olevia pieniä perheyhtiöitä ei ole noteerattu pörssissä, joten näiden käyvän arvon määrittely on jokseenkin hankalaa. Arvoa ei usein voida määrittää myöskään riippumattomien osapuolten välillä tehtyjen kauppojen perusteella, sillä yhtiöstä ei yleensä ole tehty kauppaa aiemmin. Tällöin yrityksen käypä arvo määritetään tuotto- ja substanssiarvojen perusteella.

Lahjansaajat jaetaan kahteen veroluokkaan, joista ensimmäiseen kuuluvat aviopuoliso, lahjoittajan tai tämän aviopuolison suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen sekä lahjoittajan avopuoliso. Toiseen veroluokkaan kuuluvat muut sukulaiset ja vieraat. Jos lahjansaajana on yhtiö, suoritetaan vero aina toisen veroluokan asteikon mukaan (Verohallinto 2012a, 2.5.5.)

PerVL 19a §:n mukaan lahjaveroa maksetaan 1. veroluokassa taulukossa 1 osoitetun asteikon mukaan:

Verotettava osuus	Veron vakioerä	Veroprosentti
4 000 € - 17 000 €	100 €	7 %
17 000 € - 50 000 €	1 010 €	10 %
50 000 € - 200 000 €	4 310 €	13 %
yli 200 000 €	23 810 €	16 %

Taulukko 1: Lahjavero veroluokan 1 mukaan

Koska sukupolvenvaihdokset pienyrityksissä toteutetaan käytännössä aina lähisukulais-ten kesken, ei toisen veroluokan verotettaviin osuuksiin ole syytä paneutua tarkemmin.

Mikäli luopuvia osakkaita on enemmän kuin yksi, katsotaan eri luovuttajilta saadut osakkeet PerVL 20 §:n 3 momentin mukaan erillisiksi lahjoiksi. Esimerkiksi kummalta-kin vanhemmalta saadut osakkeet luetaan erillisiksi lahjoiksi. Kun osakkeet osoitetaan aviopuolisoille yhteiseksi, määräytyy vero lahjan kokonaisarvosta. (Verohallinto 2012a, 3.1.) Vero lasketaan lahjanantajalle läheisempää sukua olevan aviopuolison veroluokan mukaan (PerVL 15 §).

Vaiheittain toteutettavassa sukupolvenvaihdoksessa on huomioitava, että samalta antajalta kuluneen kolmen vuoden aikana saadut lahjat ovat lahjaveronalaisia. Määräytyvästä verosta kuitenkin vähennetään lahjavero, joka edellisistä lahjoista on jo mahdollisesti suoritettu. (PerVL 20 § 2 mom.) Yrityksen lahjoittaminen kokonaan lahjaverovapaasti ei käytännössä ole mahdollista, sillä se tarkoittaisi maksimissaan 3 999 euron arvosta lahjoittamisia kolmen vuoden välein. Jos sukupolvenvaihdos toteutetaan lahjana, joudutaan siis käytännössä aina maksamaan jonkin verran lahjaveroa. (Manninen 2001, 387.)

Jos lahjanantaja pidättää itsellään hallinta-, tuotto- tai käyttöoikeuden luovutettavaan omaisuuteen, pienenee lahjasta menevä verorasituskin. Lahjoittaja voi lahjakirjassa määrätä pidättämänsä oikeuden elinikäiseksi tai määräaikaiseksi. Elinikäisen oikeuden tapauksessa ei lahjansaaja joudu maksamaan lainkaan lahjaveroa. Hallintaoikeuden pidätys ei kuitenkaan estä sukupolvenvaihdoshuojennusten soveltamista, ellei se haittaa yritystoiminnan tosiasiallista harjoittamista (Manninen 2001, 386.) Jos tuotto-oikeuden haltija myöhemmin luopuu pidättämästään oikeudesta ennen sen lakkaamista, katsotaan luopuminen erilliseksi luovutukseksi (Verohallinto 2012a, 2.5.2).

Jos lahjansaaja myy osakkeita alle vuoden kuluessa lahjan saamisesta, voidaan jo toimitettua lahjaverotusta verovelvollisen vaatimuksesta oikaista vähentämällä lahjan arvosta lisäksi luovutusvoitosta määräytyvä tulovero (PerVL 21a §). Tuloveroa ei kuitenkaan ole mahdollista vähentää enempää kuin määrä, joka olisi tullut suoritettavaksi, jos kauppahinta olisi ollut yhtä suuri kuin omaisuudelle lahjaverotuksessa vahvistettu käypä arvo (Verohallinto 2012a, 2.5.3).

2.4.3 Sukupolvenvaihdoksen huojentaminen

Sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseen on olemassa huojennuksia sekä tuloverotuksen että lahjaverotuksen osalta riippuen siitä, onko kyseessä yrityskauppa, lahja vai lahjaluonteinen kauppa. Sukupolvenvaihdos on mahdollista toteuttaa verovapaasti tiettyjen edellytysten täytyessä.

Sukupolvenvaihdoksen huojentaminen tuloverotuksessa

Sukupolvenvaihdoksen verovapauden ehdot ovat TVL 48 §:n mukaan seuraavat:

1. saajana on lähiomainen
2. luovutettava osuus on vähintään 10 %:n osuus yhtiöstä
3. yli 10 vuoden omistus

Kun kaikki edellä mainitut kohdat täyttyvät, on luovutus täysin verovapaa luovutusvoiton määrästä riippumatta. (Manninen 2001, 268.)

Lähiomaisella tarkoitetaan luovuttajan lasta ja tämän rintaperillistä, sisarta, veljeä, sisarpuolta, velipuolta, ottolasta, puolison lasta tai kasvattilasta. Puoliso on rinnastetaan myös niin sanottu verotuksellinen avopuoliso, eli luopujan kanssa verovuonna avoliitossa, yhteisessä taloudessa elänyt puoliso, joka on aikaisemmin ollut avioliitossa luopujan kanssa tai heillä on tai on ollut yhteinen lapsi. Luovutukset muille kuin lähiomaisille, esimerkiksi vanhemmille tai sisarusten lapsille, ovat veronalaisia. Myöskään sukulaisten perustamille yrityksille luovuttaminen ei ole verovapaata. (Manninen 2001, 269.)

Osakkeiden omistusosuus lasketaan kaikista osakkeista eikä niiden edustamalla osuudella äänivallasta ole merkitystä (Immonen & Lindgren 2009, 123). Omistusosuus lasketaan luovuttaja- ja saantokohtaisesti (Immonen 2008, 90). Jos osakkeita luovutetaan useammalle jatkajalle, tulee kunkin saada vähintään 10 % osuus. Jos luovuttajia on useampia, tulee näiden kunkin luovuttaa vähintään 10 % osuus, jotta verovapauden edellytys täyttyy. Osakeyhtiön sukupolvenvaihdosta suunniteltaessa on kuitenkin syytä ottaa huomioon, että tätä huojennusta ei sovelleta osakeyhtiön lunastamiin omiin osakkeisiin sukupolvenvaihdoskaupan yhteydessä. (Manninen 2001, 268–269.)

Vaadittava 10 vuoden omistusaika lasketaan omaisuuden hankkimispäivästä sitovan luovutussopimuksen tekopäivään (Immonen 2008, 91). Mukaan lasketaan myös aika, jonka yritys on ollut sellaisen henkilön omistuksessa, jolta myyjä on saanut sen vastikkeetta, esimerkiksi lahjana tai perintönä. Sen sijaan mukaan ei lasketa yksityisliikkeenä toimimisaikaa, eli yksityisliikkeen omistajan on syytä harkita tarkoin yksityisliikkeen muuttamista yhtiömuotoiseksi sukupolvenvaihdosta suunnitellessaan. (Manninen 2001, 270.)

Huojennusta ei ole sidottu yhtiön toimintaan, eikä luovutuksensaajalta edellytetä toiminnan jatkamista (Immonen & Lindgren 2009, 123), kuten vaikkapa lahjaverohuojennusten saaminen edellyttää. Luovutuksen kohteena voivat olla yhtä lailla elinkeinotoimintaa harjoittavan yhtiön kuin TVL-yhtiönkin osakkeet tai osuudet. Merkitystä ei ole myöskään sillä, harjoittaako yritys ylipäätään aktiivista toimintaa. (Immonen & Lindgren 2009, 121.)

Tuloverohuojennuksen menettäminen

TVL 48 §:ssä on säädetty tuloverotuksen sukupolvenvaihdoshuojennuksen menettämisestä. Huojennus menetetään, jos luovutuksensaaja alle viiden vuoden kuluessa luovutuksesta luovuttaa edelleen saamaansa omaisuutta. Näin ollen tuloverohuojennuksen hyödyntäminen kokonaisuudessaan vaatii yli 15 vuoden omistuksen, luovuttajalta 10 vuotta ja jatkajalta 5 vuotta. (Immonen 2008, 93.)

Huojennuksen menettäminen ei kuitenkaan vaikuta huojennuksen saajan verotukseen, vaan jatkoluovuttajan luovutusvoittoon. (Verohallinto 2012a, 2.2.5.1.) Jatkoluovuttaja joutuu maksamaan paitsi omat myyntivoittoveronsa, myös alkuperäisen luopujan maksamatta jättämät verot 20 %:n veronkorotuksella (Suomen yrittäjät 2012b). Myös osaluovutuksista ennen viiden vuoden karenssiajan päättymistä joutuu maksamaan veroa luovutusta vastaavasta suhteellisesta osuudesta. Tämä ei kuitenkaan mitätöi koko sukupolvenvaihdoksen verovapautta. (Manninen 2001, 273.)

Sanktio tulee voimaan siis osakkeita tai osuuksia luovutettaessa. Luovuttamisella tarkoitetaan nimenomaan vastikkeellisia luovutuksia, eli osakkeet voidaan antaa eteenpäin lahjana tai perintönä ilman tuloverohuojennusten menettämistä. Lahjana tai perintönä luovuttaminen käynnistää kuitenkin lahja- tai perintöverotuksen, mutta jatkoluovuttajalle tämä ei aiheuta veroseuraamuksia. Luovutus on kyseessä myös, kun osakkeet vaihdetaan toisen yhtiön osakkeisiin, puretaan vaihtamalla omaisuuden säästöstä saatavaan jako-osaan tai myydään pakko- tai panttihuutokaupassa, vaikka osakkeiden omistaja ei saisi osakaahan realisointihinnasta. Viimeksi mainitussa tapauksessa verosta voi kuitenkin saada vapautusta. (Immonen 2008, 93.)

Sukupolvenvaihdon huojentaminen lahjaverotuksessa

Lahjana tai lahjanluonteisella kaupalla saatujen osakkeiden lahjaveroon voidaan soveltaa PerVL 55 §:n mukaan joko osittaista tai täyttä huojennusta.

Osittaisen huojennuksen saamisen ehdot ovat seuraavat:

1. veronalaiseen saantoon sisältyy yritys tai sen osa
2. luovutuksensaaja jatkaa yritystoimintaa saamassaan yrityksessä
3. huojennettavan veron määrä on yli 850 euroa.

Täyden huojennuksen ehdot ovat seuraavat:

1. luovutuksen kohteena on yritys tai sen osa
2. luovutuksensaaja jatkaa yritystoimintaa saamassaan yrityksessä
3. luovutuksensaaja maksaa vastiketta yli 50 % osakkeiden käyvästä arvosta.

Yrityksen osalla tarkoitetaan vähintään 10 % yrityksen omistamiseen oikeuttavista henkilöyhtiön yhtiöosuuksista tai osakeyhtiön osakkeista. Edellytyksen on täytyttävä jokaisessa erillisessä saannossa. (Verohallinto 2012a, 2.5.6.2 & 9.5.2.2.) Näin ollen kahdesta tai useammasta saannosta yhteensä laskettu 10 % ei täytä huojennuksen ehtoa, vaan jokaisen luovutuksen on erikseen oltava vähintään 10 %. Elinkeinonharjoittajan kohdalla yrityksellä tarkoitetaan elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kuuluvia varoja ja velkoja. Yrityksen osan suuruudelle ei huojennussäännöksessä ole asetettu vähimmäismäärää. Luovutettavalla varallisuudella on kuitenkin pystyttävä jatkamaan yritystoimintaa.

Yksityisliikkeen luovuttaja ei voi pidättää itsellään hallinta- tai käyttöoikeutta, sillä tällöin ei yrityksen voida katsoa sisältyvän saantoon huojennussäännöksessä tarkoitetulla tavalla. (Verohallinto 2012a, 13.5.3.2.)

Huojennuksen saamiseen vaadittavalla yritystoiminnan jatkamisella tarkoitetaan elinkeinoverolain mukaan verotettavaa liike- ja ammattitoimintaa. Huojennuksen edellytykset eivät täyty tilanteissa, joissa yhtiön toiminta on muuttumassa sukupolvenvaihdoksen myötä niin, ettei jatkajan toimintaa voida pitää EVL:n mukaan verotettavana toimintana tai jos yrityksen toiminta on ennen vaihdosta loppunut ja jatkaja aloittaa toiminnan uudelleen. Pakottavasta tai tilapäisestä syystä voi yrityksen toiminta olla katkolla ilman, että huojennus menetetään. Tällaisia voivat olla vaikkapa yrittäjän työkyvyttömyys tai jatkajan asevelvollisuuden tai opintojen loppuunsaattaminen. Toiminnan on kuitenkin jatkuttava vuoden kuluessa saannosta. (Verohallinto 2012a, 2.5.6.3.)

Yritystoiminnasta luopujan ei ole tarvinnut harjoittaa toimintaa henkilökohtaisesti ennen luovutusta vaan riittää, että yritysvarallisuutta on käytetty yritystoiminnassa esimerkiksi vuokrasopimuksen nojalla. Jatkajalta vaaditaan kuitenkin henkilökohtaista sitoutumista yritykseen, esimerkiksi yksityisliikkeen tai henkilöyhtiöiden tapauksessa työskentelemällä yrityksessä, tai osakeyhtiöissä toimimalla vaikkapa hallituksen varsinaisena jäsenenä tai yhtiön toimitusjohtajana. (Verohallinto 2012a, 2.5.6.3 & 9.5.2.3.) Huojennusta ei evätä, vaikka jatkajalla olisi muita työsuhteita tai toimeksiantoja sukupolvenvaihdosyrityksen lisäksi (Verohallinto 2012a, 13.5.3.3). Myöskään huojennukseen oikeutettuja tahoja ei ole rajoitettu sukulaisiin, kuten tuloverohuojennuksessa (Manninen 2001, 404). Kuitenkin, jos sukupolvenvaihdos on tarkoitus toteuttaa sekä tulo- että lahjaverovapaasti, on jatkajan oltava lähiomainen.

Huojennus lasketaan määrittämällä lahjoitetuille tai lahjanluonteisena kauppana saaduille osakkeille tai yhtiöosuuksille sekä käypä arvo että sukupolvenvaihdosarvo (spv-arvo). Huojennettavan lahjaveron määrä on käyvästä arvosta lasketun veron ja spv-arvosta lasketun veron erotus tai käyvästä arvosta lasketun veron ja 850 euron erotus, riippuen kumpi on verovelvolliselle edullisempaa. Vero on kuitenkin aina vähintään 850 euroa. (Verohallinto 2012a, 2.5.6.4 & 9.5.2.4.)

Osakkeen spv-arvo lasketaan arvostamalla yritysvarallisuus määrään, joka vastaa 40 % arvostamislain (1142/2005) 4 ja 5 §:n mukaan lasketusta vertailuarvosta. Usein sukupolvenvaihdoksen kohteena olevien yritysten osakkeet ovat julkisesti noteeraamattomia. Tällaisen osakkeen vertailuarvo lasketaan jakamalla yhtiön nettovarallisuus ulkona olevien osakkeiden määrällä (ArvL 5 §). Nettovarallisuutta korjataan vähentämällä tilikaudella jaettavaksi päätetty osinko. Myös edellisen tilinpäätöksen toimittamisen jälkeiset varallisuudenmuutokset on otettava huomioon vertailuarvoa laskettaessa. (Verohallinto 2012a, 2.5.6.4.) Yhtiöosuuden spv-arvo on 40 % yhtiön tuloverotuksessa käytettävän nettovarallisuuden määrästä (Verohallinto 2012a, 9.5.2.4) ja liikkeenharjoittajan spv-arvo on 40 % liikkeenharjoittajan elinkeinotoiminnan nettovarallisuuden määrästä (Verohallinto 2012a, 13.5.3.4).

Lahjaluonteisissa luovutuksissa, joissa sovelletaan $\frac{3}{4}$ -sääntöä, otetaan osakkeiden spv-arvosta huomioon vain lahjaa vastaava osuus. Samaa periaatetta sovelletaan myös tilanteissa, jossa osakkeiden luovuttaja pidättää itselleen osakkeiden tuotto-oikeuden. Tuotto-oikeuden arvona vähennetään osakkeiden spv-arvosta se suhteellinen osuus, joka vastaa tuotto-oikeuden käyvän arvon osuutta osakkeiden käyvästä arvosta. (Verohallinto 2012a, 2.5.6.4.)

Tapauksissa, joissa lahjaveroa ei huojenneta kokonaisuudessaan, voidaan hakea myös veron maksuajan pidentämistä. Tämä myönnetään pääasiassa samoin edellytyksin kuin osittainen huojennuskin, paitsi että maksuun pantavan veron määrän on oltava 1 700 euroa tai enemmän. Maksuajan pidennys toteutetaan siten, että maksuun pantava vero kannetaan yhtä suurina vuotuisina erinä enintään viiden vuoden aikana. (Verohallinto 2012a, 2.5.6.6.) Yksittäisen vuosierän määrä on vähintään 850 euroa, eikä pidennetyltä maksuajalta peritä korkoa (PerVL 56 §). Jos maksuajan pidennys on myönnetty ja lahjansaaja luovuttaa yli 50 % lahjaksi saamistaan osakkeista tai osuuksista ennen viimeisen erän maksamista, on maksamatta olevat erät suoritettava seuraavan kantoerän yhteydessä (PerVL 56 § 3 mom).

Lahjaverohuojennuksen menettäminen

Lahjaverohuojennuksen menettäminen tarkoittaa sitä, että huojennettu määrä pannaan maksuun 20 % veronkorotuksella (PerVL 55 § 6 mom). Verovelvollinen voi menettää huojennuksen luovuttamalla pääosan, eli yli puolet, osakkeista tai osuuksista ennen kuin on kulunut viisi vuotta lahjaverotuksen toimittamispäivästä. Jos osakkeet on luovutettu erissä, toimitetaan maksuunpano erien yhteismäärän ylittäessä puolet lahjana saatujen osakkeiden määrästä. Jos yritystoiminta joudutaan lopettamaan pakottavan syyn, kuten konkurssin, pakkohuutokaupan, pakkolunastuksen, sairauden, kuoleman tai kannattamattomuuden vuoksi, ei huojennusta panna maksuun. (Verohallinto 2012a, 2.5.6.5 & 9.5.2.5.)

2.5 Muita huomioitavia asioita

Sukupolvenvaihdoksen suunnitteluun liittyy toteuttamistavan ja yhtiömuodon valinnan sekä veroseuraamusten huomioimisen lisäksi paljon muitakin asioita, jotka on syytä ottaa huomioon ja joiden käsittelyyn kannattaa varata riittävästi aikaa. Näitä ovat muun muassa yrityksen velat ja vastuut sekä luovutukseen liittyvät käytännön asiat. Myöskään asiakaskuntaa ei tule unohtaa kaikkien muutosten keskellä. Veloissa ja vastuissa tulee huomioida niiden erilaisuus eri yhtiömuodoissa, joten yhtiömuodon valinta nousee tässäkin tapauksessa ratkaisevaan osaan onnistuneen sukupolvenvaihdoksen toteuttamisessa sekä luopujan että jatkajan kannalta.

2.5.1 Velat ja vastuut eri yhtiömuodoissa

Omistuskaupassa kohdeyhtiön velat ja vastuut rasittavat yhtiötä omistajanvaihdoksen jälkeenkin. Luonnollisesti niiden määrä vaikuttaa alentavasti kauppahintaan, sillä ostaja haluaa maksaa vain nettovarallisuudesta. (Immonen 2008, 31.) Kauppakirjaan on kuitenkin ostajan kannalta hyödyllistä kirjata ehto, jonka mukaan kauppakirjassa tai sen liitteessä mainitsemattomien velkojen ilmaantuessa ostajan on mahdollista vaatia kauppahinnan alentamista tai ilmenevien velkojen suuruudesta riippuen jopa kaupan purkua (Immonen & Lindgren 2009, 36). Muussa tapauksessa jatkaja ottaa melkoisen riskin luottaessaan ainoastaan luopujan sanaan.

Tällaisia tuntemattomia velkoja ja vastuita voivat olla esimerkiksi kaupan jälkeen kohdeyhtiön maksettavaksi tuleva vero tai ympäristönsuojeluun tai kilpailuun liittyvät rikkomukset, joista saadut sanktiot ilmenevät tavallisesti vasta jälkepäin. Siksi on sekä myyjän että ostajan kannalta suotavaa sopia kauppakirjassa, että myyjä vastaa veroista ynnä muista vastaavista veroluonteisista maksuista, jotka ovat syntyneet ennen kauppakirjan allekirjoittamista riippumatta näiden verovelkojen ilmenemisajankohdasta. Vastaavasti ostaja vastaa kaikista allekirjoituksen jälkeen syntyvistä veroista ynnä muista veroluonteisista kuluista. (Immonen 2008, 32.) Tavallista on myös, että jokin osa kauppahinnasta sovitaan maksettavaksi vasta myöhemmin, jotta edellä mainitun kaltaiset mahdollisesti tuntemattomat velat ja vastuut voidaan huomioida lopullisessa kauppahinnan määrässä.

Muita vastuualueita ovat tyypillisesti yhtiön toimialasta riippuen erilaiset yrityksen tuotteille myönnettyt takuut. Takuista vastaa takuun myöntäjä, omistuskaupassa takuut siirtyvät lähtökohtaisesti uudelle yrittäjälle. Myönnettyjen takuiden määrä ja mahdollisten takuukorvausten kumulatiivinen kehitys on syytä huomioida tarkasti. Lisäksi vastuissa on syytä huomioida myös Suomen virhevastuulaki, joka määrittelee yksiselitteisesti tuotteen yksityishenkilölle myyneen yrityksen vastuuseen kaikista myyntihetkellä tuotteessa ilmenneistä virheistä. Mikäli myytävä tuote on abstraktimpi, esimerkiksi tämän opinnäytetyön esimerkkitiltoimiston palvelut, säilyy virhevastuu tehdylle työlle hyvinkin pitkään, joissain tapauksissa jopa vuosikymmeniä.

Omistuskaupassa on kyse osake- tai yhtiöosuuskaupasta, jossa itse velallinen ei vaihdu. Velkojen erillistä suostumusta kauppaan ei tarvita, mutta velkoja on voinut velkaa tai vastuuta koskevassa rahoitussopimuksessa edellyttää kovenanttiehtoja, eli velallisyhtiön omistusmuutoksen hyväksyttämistä etukäteen. Tällaiset ehdot ovat hyvinkin tavallisia yhtään laajemmissa rahoitusjärjestelyissä. (Immonen 2008, 31.)

Osakeyhtiön osakkaat vastaavat yhtiön sitoumuksista vain yhtiöön sijoittamallaan omaisuudella (OYL 1 luku 2 §). Osakkeenomistaja voi kuitenkin halutessaan sitoutua velkavastuuseen yhtiön kanssa tai vakuusvastuuseen yhtiön puolesta. Tällaisessa tapauksessa on kauppakirjassa myyjän kannalta hyvä sopia, että uusi omistaja vapauttaa myyjän kaikista näistä vastuista ja hankkii niin pyydettyä velkojalle uudet vakuudet.

Suotavaa olisi sopia myös, että myyjällä on oikeus vähentää vastuiden määrä kauppahinnan maksamisen yhteydessä tai vaatia korvausta, mikäli ostaja jostain syystä laiminlöisi ehtoa. Toisin kuin osakkeenomistaja, henkilöyhtiöiden vastuunalainen yhtiömies ei vapaudu vastaamastaan ennen yrityskauppaa syntyneestä velasta, vaikka luovuttaisi yhtiöosuutensa. (Immonen 2008, 32–33.)

Liiketoimintakauppa pitää sisällään paitsi liiketoiminnan ja varallisuuden siirron, mahdollisesti myös velkojen ja vastuiden siirron myyjältä ostajalle. Ilman velkojan suostumusta voidaan uudelle omistajalle siirtää liiketoiminta ja siihen sitoutunut varallisuus, mutta ei velkoja tai vastuita. Vaikka ostaja hyväksyisikin kaupan ehdot, ei myyjä vapaudu vastuista ilman velkojan antamaa lupaa velkojen siirtämiselle. Ostajalle tämä tarkoittaisi vastuuta yrityksen velasta vain siinä laajuudessa kuin hän haluaa itse hyväksyä vastataksaan. (Immonen 2008, 34; Immonen & Lindgren 2009, 39.)

Yksityinen elinkeinonharjoittaja on vastuussa itse henkilökohtaisesti yksityisliikkeensä velvoitteista (Manninen 2001, 42). Tämän vuoksi yksityisen elinkeinonharjoittajan tapauksessa velkoja tai vastuita ei voida suoraan siirtää uudelle yrittäjälle tai elinkeinonharjoittajalle. Mikäli sukupolvenvaihdoksessa halutaan toiminnastaan luopuva elinkeinonharjoittaja vapauttaa veloistaan, helpoiten tämä onnistuu siten, että edellisen elinkeinonharjoittajan henkilökohtaiset velat kuitataan maksetuiksi esimerkiksi uuden elinkeinonharjoittajan tai yrityksen tähän tarkoitukseen ottamalla lainarahalla. Vastuiden siirron kanssa kysymys on hankalampi, sillä suoraa velvoitetta jatkavalla elinkeinonharjoittajalla ei ole edellisen elinkeinonharjoittajan edesottamuksiin, toisaalta edellisen elinkeinonharjoittajan toimet eivät suoraan sido jatkajaa millään lailla.

2.5.2 Rahoitus

Kun omistusjärjestely tehdään kokonaan tai osittain vastiketta vastaan, jatkajan tulee järjestää rahoitus. Käytännössä lähestulkoon jokaisessa yrityskaupassa nykyään on ulkopuolisena rahoittajana pankki tai Finnvera. Pelkästään omalla rahoituksella ei yrityksiä juurikaan osteta. Rahoituksen järjestäminen riippuu siitä, kuinka paljon ja millaista realisoitavaa varallisuutta yrityksessä on ja kuinka suuri on liikearvon osuus kauppahinnasta. (Immonen & Lindgren 2009, 216; Suomen yrittäjät 2011b.)

Yrityksen arvoa määriteltäessä pääsääntönä voidaan pitää seuraavan kaltaista nyrkkisääntöä: Sellaiset yritykset, joiden tuotot on laskettu yhteen kahdelta vuodelta, ovat halpoja yrityksiä. Sellaiset yritykset, joiden tuotot on laskettu yhteen yli kuudelta vuodelta, ovat kalliita yrityksiä. (Suomen yrittäjät 2011a.) Useissa tapauksissa tämänkaltainen nyrkkisääntö pätee yllättävän hyvin. Mikäli tuottoja ei ole ollut tai niiden määrä on vähäinen, tyydytään yleensä minimiilastoihin yrityskaupoista neuvoteltaessa. Vastaavasti, mikäli tuottoja on ollut merkittävästi, kannattaa ne myyjän toimesta huomioida arvoa huomattavasti nostavina tekijöinä.

Myös yrityskaupalle myönnettyjen lainojen takaisinmaksuajat ovat tähän nyrkkisääntöön verrattavissa. Halpojen yritysten ostamiseen saatujen lainojen takaisinmaksuajat ovat yleensä 2-4 vuotta ja kalliimpien 4-6 vuotta (Suomen yrittäjät 2011a). Tätä pidempiä maksuaikoja ei juurikaan myönnetä, ei ainakaan ilman erityisiä perusteita. Yrityksen myyminen osissa tai maksuajan myöntäminen osalle kauppasummasta voi myös taata myyjälle paremman kauppahinnan sekä ostajalle paremmat rahoituksen saantimahdollisuudet. Jälkimmäinen on huomioitava tekijä erityisesti, mikäli ostajan kiinnitettävä omaisuus tai yrityksen realisoitava arvo ovat suhteellisen vähäisiä.

Pankeilla on usein jo valmiiksi räätälöityjä rahoituspaketteja yrityskauppoihin. Nämä yleensä pitävät sisällään myös erilaisia hankinta- tai leasing-rahoitusmuotoja. Finnveralta on mahdollista saada yrittäjälainaa esimerkiksi yrityksen perustamiseen, sukupolvenvaihdokseen ja yrityskauppoihin. Finnvera myöntää myös joissakin tapauksissa lainan takaisinmaksuun joitakin vapaavuosia. Pääomasijoittajien ottaminen mukaan yrityskauppaan on myös vartenotettava vaihtoehto esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa ongelmana on riittävien vakuuksien saaminen lainaehtojen täyttämiseksi. (Suomen yrittäjät 2011a.) Kun pääomaa on tarpeeksi, helpottuu lainarahankin saanti rahoitusyhtiöltä tai pankilta.

Liiketoimintakauppaan rahoituksen saaminen on usein myös helpompaa kuin vaikkapa yrityksen osakekauppaan, sillä liiketoimintakaupassa myytävät koneet ja laitteet kelpaavat vakuuksiksi (Suomen yrittäjät 2011b). Yrityksen toimialasta ja koneiden laadusta riippuen näiden kiinnitysarvo voi joissain tapauksissa olla huomattava.

3 Case Tilitoimisto Huurtomaa

Tässä luvussa esitetään caseyritys Tilitoimisto Huurtomaaalle sopivimmat sukupolvenvaihdostavat. Etukäteen ei ole määritelty aikataulua tai lopullista yritysmuotoa, jossa sukupolvenvaihdos tullaan toteuttamaan. Sukupolvenvaihdoksen suunnitteluvaiheen alkaessa, eli tätä opinnäytetyötä työstettäessä, Tilitoimisto Huurtomaa on yksityisliike, jonka omistaa Sari Huurtomaa (sekaannusten välttämiseksi myöhemmin tekstissä Huurtomaa). Tavoitteena on luoda suunnitelma yrityksen siirtämiseksi hänen tyttärensä Anne-Mari Huurtomaa-Altarriban (myöhemmin tekstissä Altarriba) omistukseen.

Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu aloitetaan kahden eri toteuttamislähtökohdan valitsemisella. Koska kyseinen yritys on yritysmuodoltaan yksityisliike, valitaan ensimmäiseksi lähtökohdaksi yksityisliikkeen sukupolvenvaihdoksesta aiheutuvat kustannukset, sekä tarkastellaan mahdollisuuksia toteuttaa sukupolvenvaihdos joko yrityskaupalla tai lahjaluonteisella kaupalla. Yksityisliikkeen myynti on toteutettavissa vain liiketoiminta-kauppana, joten kaupan toteuttamistavan suhteen ei jää epäselvyyksiä. Kuten teoriaosassa on tullut ilmi, yksityisliikkeen sukupolvenvaihdokseen ei ole sovellettavissa tuloverohuojennuksia, joten yksityisliikkeen sukupolvenvaihdos tulee suorittaa nimenomaan puhtaana substanssi- eli liiketoimintakauppana. Tämän rinnalle tehdään suunnitelma yksityisliikkeen sukupolvenvaihdoksesta lahjaluonteisella (liiketoiminta)kaupalla.

Toiseksi lähtökohdaksi valitaan sukupolvenvaihdos muussa yritysmuodossa kuin yksityisliikkeenä. Henkilöyhtiön sijasta yhtiömuodoksi valitaan osakeyhtiö, sillä osakeyhtiö on henkilöyhtiötä turvallisempi valinta vastuiden kannalta. Osakeyhtiömuodossa on sukupolvenvaihdokseen mahdollista soveltaa tuloverolain 48 §:n verovapaushuojennuksia. Caseyrityksen kannalta olennaisin huojennus liittyy siihen kuinka kauan luopuja (eli Huurtomaa) on yrityksen omistanut, sillä tämä on olennaista huojennusten soveltamisen kannalta. Yritysmuodonmuutos tulisi ajoittaa niin, että yritys olisi toiminut osakeyhtiönä kymmenen vuotta ennen omistuksensiirtoa. Tässäkin tapauksessa on syytä pohtia lahjaluonteisen kaupan mahdollisuutta. Tämä luku käsittää siis yritysmuodonmuutoksen, uuden osakkaan (eli Altarriban) mukaantulon, mahdolliset sukupolvenvaihdosta avustavat toimintatavat sekä yrityksen luovutuksen puhtaalla yrityskaupalla tai lahjaluonteisella kaupalla.

3.1 Yksityisliikkeen myynti liiketoimintakauppana vs. lahjaluonteisena kauppana

Lahjaluonteinen kauppa ja puhdas yrityskauppa eroavat toisistaan siltä osin, että yrityskaupassa luopujan tulee maksaa tuloveroa luovutusvoitoista ja lahjaluonteisessa kaupassa jatkaja maksaa lahjaveroa lahjan osuudesta ja luopuja tuloveroa luovutusvoitoista. Valittiinpa yksityisliikkeen sukupolvenvaihdoksen toteuttamistavaksi kumpi vain, tulee tuloveroa maksaa joka tapauksessa, sillä yksityisliikkeen sukupolvenvaihdokseen ei ole olemassa huojennuksia tuloverotuksen osalta. Lahjaveroon sen sijaan voidaan soveltaa huojennuksia lahjaluonteisen kaupan osalta, mutta tällöinkin tuloveroa tulee maksaa luovutusvoitoista. Yksityisliikkeen sukupolvenvaihdos ei siis voi käytännössä olla täysin verovapaa luopujan kannalta.

Luovutusarvon määrittäminen

Lähtökohtana yrityskaupoille on aina yrityksen käyvän arvon määrittäminen. Koska olemassa ei ole vertailuluovutuksissa käytettyjä kauppahintoja, eli yrityksestä ei ole tehty kauppaa riippumattomien tahojen välillä ennen nyt toteutettavaa sukupolvenvaihdosta, aloitetaan yrityksen arvon laskeminen määrittämällä sen luovutusarvo, eli käypä arvo, tuotto- ja substanssiarvojen perusteella.

Tuottoarvo lasketaan yhtälöllä:

$$A_{\text{tuottoarvo}} = \frac{T}{i}, \quad (1)$$

missä T on keskimääräinen vuositulo ja i pääomituskorkokanta (15 %). Keskimääräinen vuositulo lasketaan kolmen edeltävän tilikauden tulosten perusteella:

$$T = \frac{1}{3}(T_{\text{vuosi } 1} + T_{\text{vuosi } 2} + T_{\text{vuosi } 3}) = \frac{1}{3}(33\,000 + 36\,500 + 35\,400) \text{ €} = 35\,000 \text{ €}. \quad (2)$$

Tuottoarvoksi ennen oikaisuja saadaan siis

$$A_{\text{tuottoarvo}} = \frac{35\,000 \text{ €}}{0,15} = 233\,000 \text{ €} . \quad (3)$$

Oikaisujen, eli tässä tapauksessa yrittäjän laskennallisten palkkakustannusten poistamisen, jälkeiseksi tuottoarvoksi saadaan

$$A_{\text{tuottoarvo}} - A_{\text{ansiot}} = 233\,000 \text{ €} - 36\,000 \text{ €} = 197\,000 \text{ €} \quad (4)$$

Substanssiarvo lasketaan vähentämällä yrityksen varoista velat. Tämä saadaan suoraan yrityksen taseesta (1000 €), eli

$$A_{\text{varat}} - A_{\text{velat}} = 1000 \text{ €} . \quad (5)$$

Koska tuottoarvo ylittää substanssiarvon erittäin selkeästi, lasketaan käyväksi arvoksi tuottoarvon ja substanssiarvon keskiarvo, eli

$$A_{\text{käypä}} = \frac{A_{\text{kokonaistuotto}} + A_{\text{subst ansio}}}{2} = \frac{197\,000 \text{ €} + 1\,000 \text{ €}}{2} = 99\,000 \text{ €} . \quad (6)$$

3.1.1 Liiketoimintakauppa

Jotta kyseessä olisi puhdas yrityskauppa ilman lahjaverovelvollisuutta, on selvitettävä minimimyyntihinta, jolla kauppa ei olisi lahjaluonteinen. Vastikkeen tulee siis olla enemmän kuin 75 % kävästä arvosta:

$$V_{\text{vastike}} = 0,75 A_{\text{käypä}} = 0,75 \cdot 99\,000 \text{ €} = 74\,300 \text{ €} \rightarrow 75\,000 \text{ €} . \quad (7)$$

Jotta vastike olisi varmasti yli 75 %, valitaan vastikkeen määräksi 75 000 euroa (76 % yrityksen kävästä arvosta).

Kauppahinta tulee kohdentaa kauppaan sisältyviin omaisuuseriin, tase-eriin ja mahdolliseen liikearvoon. Koska kyseessä on tilitoimisto, jolla ei ole merkittäviä kiinteitä tai irtaimia omaisuuseriä, voidaan olettaa lähes koko kauppahinnan kohdentuvan liikearvoon. Esimerkiksi voidaan päättää, että 95 % kauppahinnasta kohdennetaan liikearvoon ja loput 5 % on tietokoneiden ynnä muiden toimistotyökalujen ja irtaimen omaisuuden osuus. Joka tapauksessa kohdennus on aina tulkinnallinen kysymys.

Yksityisliikkeen myynti on elinkeinonharjoittajan viimeinen liiketapahtuma. Poistamattomat hankintamenot, sen mukaan kuin niitä on verotuksessa vielä poistamatta, vähennetään viimeisen tilikauden menoina ja kauppahinta lisätään viimeisen tilikauden liikevaihtoon. Tilitoimisto Huurtomaan poistamattomat hankintamenot ovat tätä opinnäytetyötä työstettäessä 14 800 euroa.

Luovutusvoiton määrä selvitetään vähentämällä luovutushinnasta poistamatta oleva hankintameno sekä voiton hankkimisesta aiheutuneet kulut (sijoitusrahastojen lunastuksesta peritty korvaus, kiinteistönvälittäjän myyntipalkkio, myyntiä varten hankituista asiakirjoista aiheutuneet menot yms). Caseyrityksellä ei ole voiton hankkimisesta aiheutuneita kuluja. Luovutusvoiton määrä on siis

$$V_{\text{luovutus}} = V_{\text{vastike}} - A_{\text{hankintamenot}} = 75\,000 \text{ €} - 14\,800 \text{ €} = 60\,200 \text{ €} . \quad (8)$$

Viimeisen tilikauden toiminnasta saatu tulo sekä liiketoiminnasta saatu luovutushinta jaetaan yrittäjän ansio- ja pääomatuloiksi edelliseltä verovuodelta vahvistetun nettovarallisuuden perusteella. Koska Huurtomaa on itse ostanut Tilitoimisto Huurtomaan vasta 1.7.2011, ei edelliseltä verovuodelta ole vielä vahvistettua nettovarallisuutta tämän opinnäytetyön työstövaiheessa. Tämän hetken nettovarallisuus on 1 000 euroa ja koska se on verrattain lähellä negatiivista, ja negatiivisen nettovarallisuuden tapauksessa kaikki tulo luetaan ansiotuloksi, sovelletaan tätä säännöstä caseyrityksen tapauksessa. Jos jako voitaisiin tehdä nettovarallisuuden mukaan, olisi 20 % luovutushinnasta pääomatuloa ja loput 80 % ansiotuloa.

$$N_{\text{vero}} = 0,2 O_{\text{luovutushinta}} \cdot p_{\text{pääomaveropros.}} + 0,8 O_{\text{luovutushinta}} \cdot p_{\text{ansiotuloveropros.}} \quad (9)$$

Yrittäjän ansiotulovero on kuitenkin progressiivinen vero, kuten tavallisen palkansaajankin tulovero, jolloin siihen vaikuttavat kaikki verokauden tulot. Niinpä tässä tapauksessa ei voida laskea tarkkaa tuloveron määrää, mutta voidaan todeta, että maksettava tulovero voi hyvinkin nousta asteikon seuraavalle portaalle, mikäli Huurtomaalla on verovuoden aikana merkittävästi muita ansiotuloja. Yksityisliikkeen myyjällä on kuitenkin yritystä myydessään mahdollisuus tulontasaukseen, eli tulo voidaan jakaa verotettavaksi enintään viidelle vuodelle, mikäli kertatulo on vähintään ¼ verovuonna saadusta puhtaasta ansiotulon yhteismäärästä ja on kertynyt vähintään kahdelta vuodelta. Lisäksi vaaditaan, että elinkeinonharjoittaja luopuu yrityksestään kokonaan.

Näin ollen, mikäli Huurtomaa myisi Altarriballe yksityisliikemuotoisen Tilitoimisto Huurtomaan liiketoimintakaupalla, tulisi vastiketta maksaa vähintään 75 000 euroa, josta Huurtomaan tulisi maksaa tuloveroa 60 200 eurosta 21,5 % (eli 12 900 euroa) olettaen, että Huurtomaalla ei olisi muita ansiotuloja. Muussa tapauksessa ne voivat nostaa veroprosenttia ja siten maksettavaksi kertyvää veroa. Lahjavero ei tule maksuun, sillä kyseessä ei ole lahjaluonteinen kauppa, eivätkä sukupolvenvaihdoksen tuloverohuojennukset koske liiketoimintakauppaa, vaikka kyseessä onkin sukupolvenvaihdos.

3.1.2 Lahjaluonteinen kauppa

Lahjaluonteisella kaupalla toteutettavan sukupolvenvaihdoksen huojentamisen edellytyksinä on, että luovutuksen kohteena on yritys tai sen osa (yksityisliikkeen osan suuruudelle ei ole asetettu vähimmäismäärää, mutta sillä on kuitenkin pystyttävä jatkamaan yritystoimintaa) ja että luovutuksensaaja jatkaa yksityisliikkeen toimintaa.

Osittainen huojennus

Osittaisen lahjaverohuojennuksen saaminen edellyttää lisäksi, että huojennettavan veron määrä on yli 850 euroa. Huojennettavan lahjaveron määrä on käyvästä arvosta lasketun veron ja sukupolvenvaihdosarvosta (spv-arvo) lasketun veron erotus tai käyvästä arvosta lasketun veron ja 850 euron erotus. Valinta kannattaa luonnollisesti tehdä sen perusteella, kummassa tilanteessa maksettavan veron määrä olisi alhaisempi.

Käyvän arvon mukainen vero lasketaan seuraavasti:

$$p_{\text{vero}} = (0,75 A_{\text{käypä}} - A_{\text{osto}}) p_{\text{pros}} + p_{\text{min}} \quad (10)$$

Taulukosta 2 voidaan nähdä laskennallisia verotusmääriä ilman huojennuksia. Vasemmassa sarakkeessa on nähtävissä maksettava kauppahinta ja verotettavalla osuudella määritellään varsinaisen lahjan osuus 75 % sääntöön käyvästä arvosta. Veroprosentti ja veron vakioerä määräytyvät verottajan taulukoista, ja näiden perusteella lasketaan oikeassa sarakkeessa näkyvä veron määrä.

Kauppahinta	Verotettava osuus	Veroprosentti	Veron vakioerä	Veron määrä
10 000 €	64 300 €	13	4 310	12 669
24 000 €	50 300 €	13	4 310	10 849
25 000 €	49 300 €	10	1 010	5 940
35 000 €	39 300 €	10	1 010	4 940
57 000 €	17 300 €	10	1 010	2 740
58 000 €	16 300 €	7	100	1 241
70 000 €	4 300 €	7	100	401

Taulukko 2: Lahjaveron määräytyminen

Sukupolvenvaihdosarvolla, eli spv-arvolla, vastaava lasketaan huomioimalla lahjan suhteellinen osuus saannosta, yritysvarallisuudesta sekä spv-arvosta. Lahjan suhteellinen osuus saannosta, eli kauppahinnasta, mahdolliset velat mukaan luettuna lasketaan:

$$L_{\text{osuus saannosta}} = \frac{A_{\text{osto}}}{A_{\text{käypä}}} \quad (11)$$

Lahjan suhteellinen osuus saannosta kerrotaan verotuksessa vahvistetulla yritysvarallisuudella, jolloin saadaan lahjan suhteellinen osuus yritysvarallisuudesta:

$$L_{\text{osuus yritysvarallisuudesta}} = L_{\text{osuus saannosta}} \cdot A_{\text{yritysvarallisuus}} \quad (12)$$

Spv-arvo määritellään 40 %:ksi yritysvarallisuusosuudesta:

$$Spv = 0,4 L_{\text{osuus yritysvarallisuudesta}} \quad (13)$$

Lopullinen lahjaveron spv-arvon perusteella määritellään laskemalla lahjaveron määrä spv-arvolle ja vähentämällä tämä summa käyvän arvon perusteella lasketusta lahjaveron määrästä:

$$P_{\text{vero}} = P_{\text{vero käyvästä arvosta}} - P_{\text{vero Spv-arvosta}} \quad (14)$$

Taulukosta 3 voidaan nähdä taulukkoa 2 vastaavat arvot, kun laskentaperusteena on spv-arvo. Koska tässä tapauksessa yritysvarallisuuden arvo on verrattain vähäinen, ei spv-arvoperusteisesta verotuksesta ole usein juurikaan hyötyä.

Kauppahinta	Osuus saannosta	Osuus yritysvarallisuudesta (1 000 €)	Spv	Veron määrä Spv-arvosta	Lopullinen vero
10 000 €	10,1 %	101 €	40,40 €	0 €	12 669 €
24 000 €	24,2 %	242 €	96,80 €	0 €	10 849 €
25 000 €	25,3 %	253 €	101,20 €	0 €	5 940 €
35 000 €	35,4 %	354 €	141,60 €	0 €	4 940 €
57 000 €	57,6 %	576 €	230,40 €	0 €	2 740 €
58 000 €	58,6 %	586 €	234,40 €	0 €	1 241 €
70 000 €	70,7 %	707 €	282,80 €	2989,6	0 €

Taulukko 3: Lahjaveron määräytyminen spv-arvon perusteella

Lopullisen, maksettavaksi lankeavan veron määrä on esitetty taulukossa 4. Laskelmien perusteella näyttäisi siltä, että verotus kannattaa useimmissa tapauksissa toteuttaa kiinteällä 850 € vähennyksellä.

Kauppahinta	Veron määrä (Käypä – 850 €)	Veron määrä (Käypä - spv)
10 000 €	11 819 €	12 669 €
24 000 €	9 999 €	10 274,7 €
25 000 €	5 090 €	5 344,1 €
35 000 €	4 090 €	4 146,2 €
57 000 €	1 890 €	1511 €
58 000 €	850 € (min.)	850 € (min.)
70 000 €	850 € (min.)	850 € (min.)

Taulukko 4: Verohuojennusvertailua kiinteän ja spv-huojennuksen välillä

Täysi huojennus

Täyden lahjaverohuojennuksen saaminen edellyttää, että vastiketta maksetaan yli 50 % yksityisliikkeen käyvästä arvosta. Tässä tapauksessa tämä summa on 49 500 euroa. Jotta vastike olisi varmasti yli puolet, valitaan vastikkeen määräksi 55 000 euroa. Tällöin lahjaveroa ei panna maksuun lainkaan.

Yrityksen myyjä, eli Huurtomaa, joutuu lisäksi maksamaan luovutusvoitosta yrittäjän tuloveroa. Tuloveroprosentti riippuu täysin siitä, kuinka paljon myyjän muut tulot ovat olleet verovuoden aikana. Luovutusvoitoksi myynnistä kertyy siis:

$$V_{\text{luovutus}} = A_{\text{osto}} - A_{\text{hankintamenot}} = 55\,000 \text{ €} - 14\,800 \text{ €} = 40\,200 \text{ €} \quad (15)$$

Tästä summasta lasketaan Huurtomaalle maksettavaksi kertyvä tulovero. Jos tämä olisi Huurtomaan ainoa ansiotulo, olisi tuloveroprosentti 21,5 ja tulovero 8 600 euroa. 40 200 euroa on kuitenkin niin lähellä veroasteikon 21,5 %:n portaan alarajaa, että kauppahintaa alentamalla tuloveroprosentti saataisiin mahdollisesti pudotettua 17,5:een. Tällöin kuitenkin Altarriba menettäisi lahjaveron täyden huojennuksen, mutta olisi oikeutettu osittaiseen huojennukseen.

Asiaa on myös syytä pohtia rahoitusnäkökulmasta. Mikäli lainaa tarvitaan, lainanhoitokulut kokonaisuutena on myös syytä sisällyttää lopulliseen laskelmaan. Tämä pätee erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa lainamäärä kasvaa suurehkoksi ja takaisinmaksuaika pitkäksi. Lainakorot ovat yleensä verovähennyskelpoisia, mutta mikäli todellinen vuosikorko poikkeaa huomattavasti lainan korosta erilaisten käsittelymaksujen muodossa, voivat nämä helposti viedä esimerkiksi mahdollisista lahjaverohuojennuksista saadun hyödyn. Tällaisen tilanteen selvittäminen vaatii kuitenkin tarjouspyyntöjä rahoituslaitoksilta sekä tarjousten perusteella tehtäviä kannattavuuslaskelmia.

Yhteenvedona voidaan kuitenkin todeta, että sukupolvenvaihdoksen toteuttaminen yksityisliikkeen lahjaluonteisena kauppana on melko kallista. Jotta Altarriba saisi vapautuksen lahjaverosta, tulisi hänen maksaa vähintään 55 000 euroa yrityksestä, mikä niin sanottujen rivikansalaisten tapauksessa edellyttää rahoituslaitoksen mukaan ottamista kuluineen. Toisaalta, mikäli lahjaluonteista kauppaa vertaa edellisessä luvussa käsiteltyyn varsinaiseen yrityskauppaan, säästöä toki jonkin verran kertyy. Joka tapauksessa yksityisliike on yritysrakenteeltaan sellainen, että sukupolvenvaihdoksien tai muidenkaan omistajanvaihdoksien tekeminen ei onnistu helposti. Kuluja siis väistämättä tulee paljon verrattuna osakeyhtiömuotoiseen sukupolvenvaihdostapaukseen.

3.2 Osakeyhtiön yrityskauppa vs. lahjaluonteinen kauppa

Tässä luvussa esitetään suunnitelma yksityisliikkeen muuttamiseksi osakeyhtiöksi ja tarkastellaan sukupolvenvaihdosprosessia ja sen kannattavuutta toteutettuna puhtaana yrityskauppana tai lahjaluonteisena kauppana. Lisäksi vertaillaan substanssi- ja osakekaupan kannattavuutta sekä puhtaan yrityskaupan että lahjaluonteisen kaupan tapauksissa.

3.2.1 Yritysmuodonmuutos

Yksityisliikkeen muodonmuutos osakeyhtiöksi tapahtuu lopettamalla yksityisliikkeen toiminta ja perustamalla sen tilalle uusi osakeyhtiö, johon yksityisliike sijoitetaan, ja joka jatkaa yksityisliikkeen toimintaa. Välttääkseen mahdollisten verotuksessa vahvistettujen tappioiden menetyksen, tulee Huurtomaan huolehtia siitä, että yrityksen verotuksellinen identiteetti säilyy yritysmuodonmuutoksesta huolimatta. Huurtomaan tulee siis itse merkitä kaikki perustettavan osakeyhtiön osakkeet tasejatkuvuuden säilyttämiseksi.

Mikäli Altarriba halutaan mukaan perustajaosakkaaksi, tulee Tilitoimisto Huurtomaa ensin muuttaa henkilöyhtiöksi, jonka vastuulliseksi yhtiömieheksi Huurtomaa ryhtyy. Kun Altarriba on mukana perustettavassa henkilöyhtiössä (avoimen yhtiön vastuullisena yhtiömiehenä tai kommandiittiyhtiön vastuullisena tai hiljaisena yhtiömiehenä), voivat he yhdessä muuttaa henkilöyhtiön osakeyhtiöksi ilman, että yrityksen verotuksellinen identiteetti muuttuu. Tämä voi tapahtua joko heti henkilöyhtiöksi muuttamisen jälkeen tai vasta vuosien päästä, sillä sukupolvenvaihdoshuojennusten saamiseksi vaadittu vähintään 10 vuoden omistuksen lasketaan alkavan henkilöyhtiön perustamisesta, vaikka se muutettaisiinkin myöhemmin osakeyhtiöksi.

Toinen vaihtoehto Altarriban mukaantulolle on Huurtomaan tekemä yritysmuodonmuutoksen jälkeinen osakepääoman korotus suunnatulla osakeannilla, jolloin tuleva osakas merkitsee jakoon tulevat uudet osakkeet. Suunnattu osakeanti voidaan toteuttaa milloin tahansa, eikä sitä ole sidottu millään lailla muodonmuutokseen tai sen aikatauluun. Näin Tilitoimisto Huurtomaan verotuksellinen identiteetti säilyy muodonmuutoksessa, eikä Altarriban ole välttämätöntä ryhtyä osakkaaksi heti osakeyhtiön perustamisesta lähtien.

Yritysmuodonmuutoksen ajoituksen kannalta on hyvä ottaa huomioon, että osakeyhtiö ei voi tehdä toimintavarausta, joten mahdollinen toimintavaraus purkautuu ja siitä tulee sen verovuoden tuloa, jona toimintavaraus purettiin. Mikäli toimintavaraus on tehty, kannattaa yritysmuodonmuutos ajoittaa tilikauden alkuun, jolloin ansiotulona verotettavaa tuloa ei ole vielä ehtinyt kertyä. Tilitoimisto Huurtomaa ei ainakaan toistaiseksi ole tehnyt toimintavarausta.

3.2.2 Yrityskauppa

Liiketoimintakaupassa myyjäyhtiölle syntyy aina verotettavaa liiketuloa, josta tulee maksaa tulovero. Omistuskaupassa luovutusvoitto sen sijaan voi olla verovapaata tuloa, sillä tuloverohuojennukset ovat sovellettavissa vain luonnollisten henkilöiden ollessa myyjänä, ei yhtiöiden, kuten liiketoimintakaupan tapauksessa.

Tuloveron verovapaushuojennuksen ehdot

Kuten aiemmissa luvuissa on mainittu useaan otteeseen, luovutuksen ajoitusta tulee harkita tarkkaan. Osakeyhtiön sukupolvenvaihdoksessa voidaan soveltaa huojennuksia tuloverotuksessa omistuskaupan osalta määrätyin edellytyksin. Ensinnäkin, jatkajan tulee olla luopujan lähisukulainen. Tämä ehto täyttyy caseyrityksessä, sillä jatkaja on luopujan tytär. Toiseksi, luopujan on täytynyt omistaa osakkeet vähintään 10 vuoden ajan. Tämä ehto ei täyty caseyrityksessä toistaiseksi, sillä Tilitoimisto Huurtomaa ei ole vielä osakeyhtiömuotoinen, joten Huurtomaan omistus osakkeista ei käytännössä ole vielä edes alkanut. Jotta Tilitoimisto Huurtomaan sukupolvenvaihdokseen voitaisiin soveltaa tuloverotuksen huojennuksia, täytyisi yrityskauppa ajoittaa vasta 10 vuoden päähän yritysmuodonmuutoksesta. Kolmanneksi, luovutettavan omistusosuuden tulee olla vähintään 10 % kaikista osakkeista. Näin ollen suunnatuilla osakeanneilla, yrityksen omien osakkeiden hankinnalla tai muilla avustavilla sukupolvenvaihdostavoilla Huurtomaa ei saa luopua yli 90 % omistuksesta kaikista osakkeista, jotta tämä ehto sukupolvenvaihdoksen huojentamiselle täyttyy.

Jatkaja ei kuitenkaan saa olla yhtiö, eli Altarriban omistamalle apuyhtiölle myymiseen ei voitaisi soveltaa sukupolvenvaihdoshuojennuksia. Tämä ei ole mahdollista, vaikka apuyhtiön omistaja olisikin lähisukulainen, luopujan omistus olisi kestänyt yli 10 vuotta ja kohteena olisi yli 10 % osakkeista. Lisäksi on syytä huomioida, että verohuojennusta ei sovelleta sellaisiin osakkeisiin, jotka ovat sukupolvenvaihdoksen kohteena olevan yhtiön omia osakkeita ja jotka kyseinen yhtiö on lunastanut haltuunsa. Mikäli siis verohuojennuksesta halutaan hyötyä, on yhtiön osakkeiden syytä olla kokonaisuudessaan jonkin muun oikeushenkilön kuin yhtiön itsensä omistuksessa.

Käyvän arvon määrittäminen

Yrityksen arvo lasketaan määrittämällä sen tuottoarvo ja substanssiarvo. Tämä on tehty yksityisliikkeen osalta jo luvussa 3.1 ja käyväksi arvoksi saatiin 99 000 euroa. Koska ei voida luotettavasti arvioida, minkä suuruinen osakeyhtiömuotoisen Tilitoimisto Huurtomaan käypä arvo olisi tulevaisuudessa sukupolvenvaihdoksen toteuttamishetkellä, ei määrittäminen ole mahdollista todellisilla luvuilla. Niinpä lähtökohtana tähän yrityskaupan suunnitteluun käytetään tuota jo laskettua arvoa 99 000 euroa siten kuin se olisi Tilitoimisto Huurtomaan käypä arvo sillä hetkellä, kun yritys on ollut osakeyhtiömuotoinen 10 vuoden ajan ja sukupolvenvaihdos tuloverohuojennuksella voidaan toteuttaa.

Käyvän arvon perusteella voidaan määrittää osakekohtainen käypä arvo:

$$O_{\text{käypä}} = \frac{A_{\text{käypä}}}{X} \quad (16)$$

missä $A_{\text{käypä}}$ on Tilitoimisto Huurtomaan käypä arvo ja X ulkona olevien osakkeiden lukumäärä. Jos näitä osakkeita on 100 kpl, yhden osakkeen käypä arvo on

$$O_{\text{käypä}} = \frac{A_{\text{käypä}}}{X} = \frac{99\,000 \text{ €}}{100} = 990 \text{ €} . \quad (17)$$

Liiketoiminnan luovutus eli liiketoimintakauppa

Kuten aikaisemmin jo todettiin, tuloverolain sukupolvenvaihdoshuojennukset eivät koske liiketoimintakauppaa. Jos siis kaikki edellä mainitut verovapaushuojennuksen ehdot täyttyvät, kannattaa harkita liiketoimintakaupan sijasta omistuskauppaa sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseen, sillä luovutusvoiton verovapaus on suuri säästö luopujalle. Mikäli ehdot eivät täyty, on liiketoimintakauppakin varteenotettava vaihtoehto.

Koska Tilitoimisto Huurtomaa on siirtynyt nykyiselle omistajalleen nimenomaan liiketoimintakaupalla, on Huurtomaa saanut tehdä poistoja hankintamenosta. Mikäli yritysmuoto muutettaisiin yksityisliikkeestä osakeyhtiöksi, on syytä huomioida, että nykyinen poistamaton hankintameno, mikäli sellaista vielä on, olisi huomattavasti nykyistä pienempi toteutettaessa sukupolvenvaihdosta 10 vuoden kuluttua yritysmuodonmuutoksesta. Poistot kirjataan vuosittain tilinpäätökseen, ja mikäli yritysmuodoksi muutettaisiin osakeyhtiö seuraavan kalenterivuoden mittaisen tilikauden alussa, voitaisiin sukupolvenvaihdokseen tähtäävä liiketoimintakauppa tehdä aikaisintaan alkuvuodesta 2023, jolloin Tilitoimisto Huurtomaalla olisi ollut 11 tilikautta aikaa tehdä poistoja hankintamenosta. Toki se olisi myös kasvanut uusilla hankinnoilla, kuten kaluston ostoilla.

Laskelmien luvuiksi valitaan edellisen tilinpäätöksen tasearvot, jotka kuvastavat Tilitoimisto Huurtomaan tämän hetken tilannetta, koska muulle ajankohdalle ei ole saatavilla tietoja. Luovutushinnaksi valitaan 3.1.:ssä jo laskettu 75 000 euroa, jotta lahjaveroa ei pantaisi maksuun. Huurtomaan luovutusvoitto olisi siis luovutushinnan, hankintamennon ja voiton hankkimisesta aiheutuneiden kulujen erotus eli:

$$V_{\text{luovutus}} = A_{\text{osto}} - A_{\text{hankintamenot}} = 75\,000 \text{ €} - 14\,800 \text{ €} = 60\,200 \text{ €} . \quad (18)$$

Lopullinen hinta sukupolvenvaihdokselle koostuu tässäkin tapauksessa ostohinnan lisäksi mahdollisista rahoituskuluista sekä luovutusvoitosta maksettavista veroseuraamuksista (ALV ja mahdollinen tulovero). Liiketoimintakauppa vaatii siis väistämättä rahaa suhteellisen suurilla summilla. Toisaalta, mikäli kauppa toteutetaan lahjaluonteisesti ja maksetaan määrätty lahjavero, voidaan todellista kauppahintaa jonkin verran pienentää.

Liiketoimintakaupan selkeä etu on kuitenkin suoraviivaisuus. Ainoastaan liiketoiminta myydään, joten uuden omistajan ei tarvitse huolehtia esimerkiksi sellaisesta omaisuudesta tai muista vastaavista seikoista, joista hän ei ole kiinnostunut. Liiketoimintakauppa voidaan myös kohdentaa vain osaan liiketoiminnasta, mikäli jatkaja haluaa nimenomaan erikoistua johonkin osa-alueeseen, tässä tapauksessa esimerkiksi liikekirjanpitoon. Tällaisissa tilanteissa kauppahintaa voidaan myös alentaa, jolloin myös lahjaluonteisen kaupan raja alenee. On siis hyvin pitkälle tapauskohtaista, milloin liiketoimintakauppa on kannattava sukupolvenvaihdosmuoto.

Osakkeiden luovutus eli omistuskauppa

Sukupolvenvaihdoksessa osakeyhtiön omistuskauppa mahdollistaa laajat tulovero-
huojennukset myyjälle osapuolelle. Mikäli kaikki ehdot tuloverohuojennukselle täyttyvät, on luovutusvoitto myyjälle verovapaata tuloa. Mikäli kaikki huojennuksen ehdot eivät täyty, voidaan verotuksen jälkeen käteen jäävän luovutusvoiton maksimoimiseksi vähentää kauppahinnasta todellisen hankintameno sijaan hankintameno-olettama. Tämä voidaan toteuttaa myös sellaisissa tapauksissa, joissa se on myyjän kannalta edullisempaa. Tässäkin esille nousee luovutuksen ajoitus. Jos Huurtomaa on omistanut osakkeet yli 10 vuotta, on hankintameno-olettama 40 % luovutushinnasta ja vastakkaisessa tilanteessa 20 %. Mikäli päädytään hankintameno-olettaman käyttöön, tulee ottaa huomioon, että luovutushinnasta ei saa vähentää voiton hankkimisesta aiheutuneita menoja.

Jos yrityksen oletetaan osakeyhtiönä olevan yhtiömuotoa lukuun ottamatta identtinen nykyisen toiminimellä toimivan yhtiön kanssa, valikoituu vastikkeen hinnaksi jo aiemmin laskettu 75 000 euroa. Tämä on siis koko osakekannan pienin mahdollinen luovutushinta ilman lahjaverovelvollisuutta.

Käytettäessä 40 %:n hankintameno-olettamaa, saadaan luovutusvoitoksi

$$L_{\text{voitto}} = A_{\text{käypä}} - (0,4 A_{\text{käypä}}) = 75\,000 \text{ €} - (0,4 \cdot 75\,000 \text{ €}) = 45\,000 \text{ €} . \quad (19)$$

Vastaavasti 20 %:n hankintameno-olettamalla luovutusvoitto olisi

$$L_{\text{voitto}} = A_{\text{käypä}} - (0,2 A_{\text{käypä}}) = 75\,000 \text{ €} - (0,2 \cdot 75\,000 \text{ €}) = 60\,000 \text{ €} . \quad (20)$$

Kuten liiketoimintakaupan yhteydessä mainittiin, olisi Huurtomaan poistamaton hankintameno vuosien kuluessa huomattavasti nykyistä pienempi. Ottaen huomioon, että todellinen hankintameno on jo lähtökohdiltaan hankintameno-olettamaa pienempi jopa sellaisessa tilanteessa, että käytettäisiin pienempää 20 %:n hankintameno-olettamaa, on hankintameno-olettaman käyttäminen ilman muuta kannattavaa.

Luovutusvoiton vero on pääomatuloa, jonka veroprosentti on 30 ja 50 000 euroa ylittävältä osuudelta 32. Jos siis osakekannasta luovutettaisiin 10 vuoden ehdon täytyessä alle 10 %, vaikkapa 8 % osakkeista, eli 40 % hankintameno-olettamaa voitaisiin soveltaa, jäisi veroa maksettavaksi

$$p_{\text{pääomatulovero}} = 0,3 \cdot L_{\text{osakkeet}} \cdot L_{\text{voitto}} = 0,3 \cdot 0,08 \cdot 45\,000 \text{ €} = 1\,080 \text{ €} . \quad (21)$$

Jos taas sukupolvenvaihdos haluttaisiin toteuttaa omistuskaupalla ennen 10 vuoden omistusajan täyttymistä ja kohteena olisi yli 10 % osakkeista, vaikkapa 15 %, lasketaan pääomatuloveron määrä 20 %:n hankintameno-olettamalla seuraavasti:

$$p_{\text{pääomatulovero}} = 0,3 \cdot 0,15 \cdot L_{\text{voitto}} = 0,3 \cdot 0,15 \cdot 60\,000 \text{ €} = 2\,700 \text{ €} . \quad (22)$$

Vastaavasti koko osakekannan luovutuksessa ennen 10 vuoden omistusajan täyttymistä luopujan pääomatulovero olisi:

$$\begin{aligned} p_{\text{pääomatulovero}} &= 0,3 L_{\text{voitto } 50>} + 0,32 L_{\text{voitto } 50<} \\ &= 0,3 \cdot 50\,000 \text{ €} + 0,32 \cdot 10\,000 \text{ €} = 18\,200 \text{ €} . \end{aligned} \quad (23)$$

Hankintameno-olettaman käyttäminen on caseyrityksen kannalta perusteltua, sillä Huurtomaa on saanut osakkeet halvalla, koska yrityksen osto yksityisliikkeen muodossa oli edullinen. Mikäli sukupolvenvaihdos suunnitellaan toteutettavaksi vasta aikaisintaan 10 vuoden päästä yritysmuodonmuutoksesta, täyttyy myös 10 vuoden sääntö. Riippumatta 10 vuoden säännöstä, koskee hankintameno-olettaman soveltaminen ainoastaan omistuskauppaa, ei liiketoimintakauppaa. Tämän vuoksi Huurtomaan kannalta omistuskauppa olisi suositeltavampi ratkaisu.

Ostajan tulee osakekaupan yhteydessä maksaa 1,6 % suuruinen varainsiirtovero kauppahinnasta. Jos kauppahinta olisi siis 7 500 euroa (10 % osakekannasta), olisi varainsiirtovero 120 euroa. Mikäli koko osakekanta ostettaisiin kerralla, varainsiirtovero nousisi 1 200 euroon. Käytännössä siis varainsiirtovero olisi 120–1 200 euroa riippuen siitä, kuinka suuri osa osakekannasta ostetaan.

3.2.3 Osakeyhtiön lahjaluonteinen kauppa

Lahjaluonteisella omistuskaupalla tarkoitetaan osakkeiden ostoa alle 75 %:n kauppahintaan käyvästä arvosta. Lahjavero koskee ainoastaan rahallisesti suurempia lahjoituksia. Alle 4 000 euron lahjoituksista kolmen vuoden aikana ei tule lainkaan lahjaveroa maksumun. Osakkeita näin lahjoitettaessa on kuitenkin hyvä huomioida, että lahjat lasketaan yhteen kolmelta vuodelta. Huurtomaa voisi siis luovuttaa Altarribalalle alle 4 000 euron edestä osakkeita kolmen vuoden välein ennen lopullista sukupolvenvaihdosta ilman, että lahjaveroa pantaisiin maksumun.

Jos siis yritysmuodonmuutos tehtäisiin 1.1.2013 ja lopullinen sukupolvenvaihdos osakekaupalla 1.1.2023, voisi Huurtomaa luovuttaa osakkeita alle 4 000 euron arvosta vaikkapa 2.1.2013, 2.1.2016 sekä 2.1.2019. Jos lopullista yrityskauppaa siirrettäisiin myöhemmäksi ajankohdaksi, voitaisiin tehdä vielä yksi lahjoitus 2.1.2023. Tällöin sukupolvenvaihdosta tulisi kuitenkin siirtää vähintään kolme vuotta, muutoin tähän laskettaisiin kuuluvaksi myös lahjaluonteisen kaupan lahjan osuus ja viimeisestä lahjoituksesta tulisi maksaa lahjavero. Kolmella lahjoituskerralla siis osakkeita voidaan verottomasti siirtää

$$L_{\text{verovapaa}} = nL = 3 \cdot 3\,999 \text{ €} = 11\,997 \text{ €} . \quad (24)$$

Jos yksi osake olisi siis 990 euron arvoinen (kuten luvussa 3.2.2 laskettiin), olisi lahjoituksen määrä siis 12 osaketta (12 %). Tästä tulisi 4 osaketta (4 %) lahjoituskertaa kohden, eli osakkeita lahjoitettaisiin kerralla 3 960 euron edestä kolmen vuoden välein lahjavero- ja verovapaasti. Laskelmissa ei kuitenkaan ole huomioitu mahdollisia osakeanteja. Jos Altarriba hankkii osakkeita osakeanneilla, osakkeiden määrä luonnollisesti nousee ja arvo laskee. Tällöin tulisi siis jokaisen annin jälkeen laskea osakkeen arvo ja verottomasti lahjoitettavissa oleva määrä uudelleen.

Suunnattu osakeanti voi olla maksuton vain, jos siihen on erityisen painava taloudellinen syy (OYL 9 § 3 mom). Tämä ei kuitenkaan ole yleensä ongelma sukupolvenvaihdosta toteutettaessa, sillä uuden osakkaan mukaantulo tai osakekannan vahvistaminen käy painavaksi taloudelliseksi syyksi, etenkin jos yritys on tarkoitus siirtää sukupolvenvaihdoksella tämän nimenomaisen osakkaan omistukseen.

Taulukossa 5 on laskettu vertailuarvoja riippuen tilanteesta, jossa Altarriba on saanut yhtiöstä haltuun 20, 40 tai 60 % osakkeista ennen lopullista kauppaa. Yrityksen käyväksi arvoksi oletetaan aiemmin määritelty 99 000 €. Koska lahjaluonteisen kaupan edellytyksiin kuuluu, että kauppahinta on 50–75 % käyvästä arvosta, oletetaan kauppahinta mahdollisimman pieneksi, eli 51 % käyvästä arvosta. Taulukosta on nähtävissä myös Huurtomaalle lankeava pääomatulovero, mikäli osakkeet eivät ole olleet hänen omistuksessaan yli 10 vuotta. Hankintameno-olettamana on käytetty 20 %. Lisäksi on laskettu kaupasta maksettavat varainsiirtoverot.

Omistusosuus	20 %	40 %	60 %
Ostettava osuus	79 200 €	59 400 €	39 600 €
Kauppahinta (51 %)	40 400 €	30 300 €	20 200 €
Luovutusvoitto (20 %)	32 320 €	24 240 €	16 160 €
Pääomatulovero (30 %)	9 696 €	7 272 €	4 848 €
Varainsiirtovero (1,6 %)	646,40 €	484,80 €	323,20 €

Taulukko 5: Verotus osakekaupassa

Kuten jo aiemmin on mainittu, Huurtomaa ei ole pääomatuloverovelvollinen, mikäli omistus luovutuksen kohteena olevista osakkeista on kestänyt yli 10 vuotta. Tällöin siis kauppa on täysin veroton Huurtomaalle sekä lahjaveroton Altarriballe, kunhan vastike on yli puolet käyvästä arvosta. Jos vastiketta alennetaan alle 50 %:iin käyvästä arvosta, tulee Altarriban maksaa lahjaveroa, jota voidaan osittain huojentaa, kunhan huojennettavan veron summa on 850 euroa tai enemmän. Lahjaverotus toimii osakeyhtiössäkin samaan tapaan kuin yksityisliikkeen sukupolvenvaihdoksessa, joten esimerkkejä voidaan etsiä luvusta 3.1.

Lahjaluonteinen kauppa osakeyhtiön liiketoiminnasta eroaa siinä määrin lahjaluonteisesta osakekaupasta, että tuloverohuojennukset eivät koske liiketoimintakauppaa. Myöskään tuloverolain hankintameno-olettamia ei voida soveltaa kauppoihin, joissa myyjänä on yritys. Liiketoiminnan luovutuksen kohteena on oltava vähintäänkin sellainen osa yritystä, että sillä voi harjoittaa itsenäistä liiketoimintaa. Tilitoimisto Huurtomaan tapauksessa liiketoiminnan luovutuksen kohteena olisi käytännössä koko yritys. Näin ollen yrityksen koko liiketoiminnan myyminen kerralla Altarriballe ei olisi kovin kannattavaa, sillä mikäli Huurtomaa haluaisi luovutusvoiton tämän jälkeen osakeyhtiöltä itselleen, hänelle kertyisi maksettavaksi melkoinen tulovero.

Lahjaveron välttämiseksi Altarriban tulee maksaa kauppahintaa yli 50 % käyvästä arvosta, esimerkiksi siis 55 000 euroa 99 000 euron käyvästä arvosta. Ostotapahtuman yhteydessä tämä kirjautuu yritykseen tuloksi, josta osakeyhtiö on arvonlisäverovelvollinen. Riippuen tavasta, jolla Huurtomaa mahdollisesti haluaa siirtää nämä varat omiin nimiinsä, hänen tulee maksaa niistä joko ansio- tai pääomatuloveroa. Liiketoiminnan lahjoittaminen tai myyminen alle 50 % käyvästä arvosta ei myöskään ole taloudellisesti kannattavaa, sillä tuolloin Altarriba on lahjaverovelvollinen, myyvä yritys arvonlisäverovelvollinen ja vastaavasti Huurtomaa tuloverovelvollinen saadessaan varat omiin nimiinsä.

4 Tulosten tarkastelu

Sukupolvenvaihdosprosessi on erittäin tärkeää suunnitella perusteellisesti, mikäli halutaan välttyä ylimääräisiltä veroseuraamuksilta. Kuten luvussa 2 ja 3 on useaan otteeseen todettu, riippuu paljon yritysmuodosta, millaisia veroseuraamuksia yrityksen sukupolvenvaihdoksesta seuraa. Parhaiten sukupolvenvaihdos onnistuu osakeyhtiömuotoisena, jolloin sekä vaihtoehtoja sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseen että veroseuraamusten minimoimiseen on monia. Toiminimiperusteiset yksityisliikkeet edellyttävät, että uusi omistaja aloittaa uuden yrityksen ja ostaa liiketoiminnan entiseltä yrittäjältä, koska toimintaa ei lain mukaan voi siirtää toisen nimiin. Avoimen ja kommandiittiyhtiön sukupolvenvaihdos on toteutettavissa näiden kahden ääripään väliltä, tosin nämä yhtiömuodot eivät Tilitoimisto Huurtomaata koske, joten niitä ei käsitelty kuin teoriatasolla luvussa 2.

Yksityisliikkeen sukupolvenvaihdos vaatii siis aina rahaa. Tätä rahaa tarvitaan lahjaveron tai lahjaluonteisen kaupan veroseuraamusten maksuun, sekä tietysti itse ostotapahtumaan. Sama tietysti koskee myös yhtiömuotoisena toteutettavaa sukupolvenvaihdosta, mutta hyvän verosuunnittelun seurauksena veroseuraamukset ovat yleensä pienempiä.

Caseyrityksen laskelmista on kuitenkin syytä todeta, että tulokset yrityskaupasta osakeyhtiömuotoisena eivät ole kovinkaan realistisia, koska tapauksessa eletään aikaa vähintään 10 vuotta eteenpäin, ja tulokset on laskettu tämän päivän lukujen ja arvojen perusteella, vielä olettaen niiden olevan vastaavia kuin yksityisliikkeen tapauksessa. Voidaan kuitenkin olettaa, että näihin arvoihin tulisi muutoksia, mikäli yritysmuoto muutettaisiin osakeyhtiöksi, jota voidaan pitää markkina-arvoltaan suurempana. Laskelmat ovat kuitenkin suuntaa-antavia ja auttavat päättämään, kannattaisiko yritys myydä omistuskautaan vai liiketoimintakaupan muodossa. Lisäksi ne tarjoavat hyvän referenssin siitä, kuinka edullista sukupolvenvaihdos voisi olla osakeyhtiömuodossa toimiessa verrattuna yksityisliikkeen toimintaan.

Lahjaluonteinen osakekauppa, jossa sukupolvenvaihdoshuojennuksen ehdot täyttyvät ja lahjaveroon voidaan soveltaa täyttä huojenusta, voi olla täysin verovapaa sekä luopujalle että jatkajalle. Tämä edellyttää, että vastike on yli puolet osakkeiden käyvästä arvosta. Tuolloin siis luovutettavien osakkeiden määrästä riippuu, kuinka suureksi kauppahinta muotoutuu. Realistisesti ajateltuna kannattaisi pyrkiä siihen, että jatkaja olisi ennen lopullista osakekauppaa saanut lahjana tai osakeanteina osakkeista vähintään 20–40 %. Tarkkaa lukua on hankala määrittää, sillä suunnatut osakeannit muuttavat osakkeen arvoa. Mikäli tätä osuutta on mahdollista saada suuremmaksi, on se ilman muuta toivottavaa. Usein se voi olla kuitenkin hankala toteuttaa käytännössä. Joka tapauksessa, parhaimmillaan veroseuraamuksina olisi ainoastaan 1,6 % varainsiirtovero kauppahinnasta, eikä Huurtomaalle lankeaisi tuloveroa maksettavaksi siirtäessään luovutusvoitot omiin nimiinsä yritykseltä.

Riippumatta yritysmuodosta, kauppahinnat nousevat kuitenkin helposti niin suuriksi, että harvalla tavallisella kansalaisella on riittävästi rahaa niiden maksamiseen ilman lainoihin turvautumista. Mikäli rahoituskuluja tarkastellaan osana sukupolvenvaihdoksesta aiheutuvia kuluja, voi asetelma tietysti muuttua jonkin verran. Rahoituskulut ovat kuitenkin erittäin oleelliset, sillä todellinen vuosikorko voi pitkästä lainasta olla kumulatiivisesti suuri. Usein lainojen korot sidotaan markkinakorkoon, jolloin niiden pitkäaikainen ennustaminen on vaikeaa. Mikäli tähän huomioidaan vielä inflaation tai mahdollisen deflaation vaikutus, tulee tilanne laskennallisesti mutkikkaaksi. Kuitenkin nämä kulut on tärkeää huomioida edes periaatteellisella tasolla, sillä ihmisellä on inhimillinen ominaisuus kiinnittää huomiota yksityiskohtiin ja jättää suuret kokonaisuudet hahmottamatta. Helposti voi käydä niin, että suorja veroseuraamuksia suunnitellaan muutaman satasen säästämiseksi, mutta esimerkiksi lainanhoitokulut unohdetaan kokonaan.

Liiketoiminnassa on aina myös syytä huomioida kaupallinen näkökulma. On mahdollista, että osa asiakkaista ei haluakaan jatkaa uuden omistajan kanssa asiakassuhdetta. Lisäksi jatkajalla ei yleensä ole yhtä vahvaa mainetta kuin luopujalla asiakaskunnan keskuudessa, jolloin myös uusien asiakkaiden saanti voi väliaikaisesti vaikeutua. Riippuen siitä, onko jatkaja työskennellyt yrityksessä jo aiemmin, myös mahdollisiin laatuongelmiin on syytä varautua. Nämä kaikki ovat hyvin inhimillisiä ominaisuuksia, mutta vähintään yhtä tärkeitä huomionkohteita kuin veroseuraamukset.

Erityisesti asiakkaiden sitoutuneisuus on sellainen asia, jonka yrittäjät usein arvioivat todellista suuremmaksi. Tämä virhearvio tuntuu olevan vallitseva myös suuryritysten johdossa, jolloin mahdollisista yrityskaupoista ollaan valmiita maksamaan rajuakin ylihintaa nimenomaan asiakasosuuksien ostamiseksi. Usein kuitenkin on käynyt niin, että omistajanvaihdon jälkeen myös asiakkaat ovat vaihtaneet palvelun tarjoajaa. Tilitoimisto Huurtomaan tapauksessa on syytä huomioida, että sukupolvenvaihdos on toteutettu jo kerran aiemmin ja muu omistajanvaihdos vastikään, jolloin asiakaskunnan kärsivällisyys omistusjärjestelyjä kohtaan on ainakin kaksi kertaa jo testattu. Tästä huolimatta on edelleen asiakkaita, jotka ovat olleet alusta asti mukana, mitä voidaan pitää rohkaisevana.

5 Yhteenveto

Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin sukupolvenvaihdosprosessia pienyrityksissä. Teoriaosuudessa käsiteltiin sukupolvenvaihdosprosessin toteuttamismahdollisuudet eri yritysmuodoissa, eli yksityisliike-, henkilöyhtiö-, ja osakeyhtiömuodoissa. Luvussa 3 tarkasteltiin prosessia käytännössä caseyritys Tilitoimisto Huurtomaassa. Näkökulmaksi otettiin sukupolvenvaihdosprosessi tilitoimiston toimiessa joko yksityisliikkeenä tai osakeyhtiönä.

Näkökulma tässä opinnäytetyössä pidettiin nimenomaan veroseuraamusten laskennassa. Tämä valinta tehtiin lähinnä käytännön syistä, sillä mikäli mukaan olisi otettu myös rahoituskulut ja asiakaskunnan mahdolliset muutokset muista yksityiskohdista puhumattakaan, olisi opinnäytetyön laajuus kasvanut liiaksi. Veroseuraamuksista voitiin tehdä kuitenkin tärkeä johtopäätös verosuunnittelun tärkeydestä. Parhaimmillaan sukupolvenvaihdos voidaan toteuttaa lähes ilman veroseuraamuksia, pahimmillaan siitä taas maksetaan veroa askel askeleelta.

Lähteet

Arvonlisäverolaki 30.12.2003/1501

Arvostamislaki 22.12.2005/1142

Immonen, R. 2008. Yritysjärjestelyt. 4. uudistettu painos. Talentum Media Oy. Helsinki.

Immonen, R. & Lindgren, J. 2006. Onnistunut sukupolvenvaihdos. 2. uudistettu painos. Talentum Media Oy. Helsinki.

Immonen, R. & Lindgren, J. 2009. Onnistunut sukupolvenvaihdos. 3. uudistettu painos. Talentum Media Oy. Helsinki.

Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä 29.4.1988/389

Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360

Laki verotusmenettelystä 18.12.1995/1558

Manninen, P. 2001. Yritys vaihtaa omistajaa – sukupolvenvaihdos ja yrityskauppa käytännössä. WSOY. Porvoo.

Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624

Perintö- ja lahjaverolaki 12.7.1940/378

Suomen yrittäjät 2011a. Luettavissa: <http://www.yrittajat.fi/fi->

FI/minustakoyrittaja/omistajan-ja-sukupolvenvaihdos/arvonmaaritys/. Luettu: 13.10.2011.

Suomen yrittäjät 2011b. Luettavissa: <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/minustakoyrittaja/omistajan-ja-sukupolvenvaihdos/rahoitus/>. Luettu: 15.10.2011.

Suomen yrittäjät 2012a. Luettavissa:
<http://www.yrittajat.fi/minustakoyrittaja/perustamistoimet/elinkeinonharjoittaja/>.
Luettu: 29.1.2012.

Suomen yrittäjät 2012b. Luettavissa: <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/minustakoyrittaja/omistajan-ja-sukupolvenvaihdos/sukupolvenvaihdos/>. Luettu: 18.2.2012.

Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459

Tuloverolaki 30.12.1992/1535

Varainsiirtoverolaki 29.11.1996/931

Verohallinto 2012a. Verohallinnon ohje yrityksen sukupolvenvaihdoksesta verotuksessa (Ohje Dnro 547/349/2011, 25.8.2011)

Verohallinto 2012b. Verohallinnon ohje varojen arvostamisesta perintö- ja lahjavero-
tuksessa (Ohje Dnro 763/36/2011, 22.11.2011)

Veronmaksajat 2012. Luettavissa:
<http://www.veronmaksajat.fi/omatveroasiat/myyntivoitto/>. Luettu: 18.2.2012.

Liitteet

Tilitoimisto Huurtomaan historiaa Tauno ja Sari Huurtomaan kertomana

1. Milloin tilitoimisto Huurtomaa perustettiin?

T.H.: Perustin tilitoimiston Lappeenrantaan 1.5.1977.

2. Miksi päätitte perustaa tilitoimiston?

T.H.: Vuonna 1968 maatalous siirtyi pinta-alaverotuksesta todellisten tulojen verotukseen. Kokemusta maatalousverotuksesta minulla oli jo vuodesta 1951 alkaen. Vuonna 1968-1977 olin maataloustuottajien palveluksessa, jolloin minulle kertyi kokemusta paljon nimenomaan uudesta verosysteemistä. Katsoin, että aika oli otollinen maatalouskirjanpitoja tekevän firman perustamiselle. Maatalouslainsäädännön muuttumisen seurauksena useat isännät ulkoistivat kirjanpitoasiat mielellään ammattilaisen hoidettavaksi. Saamani agronomikoulutuksen ja aiemman työkokemuksen ansiosta minulla oli osaamisen lisäksi hyvät suhteet niin verohallintoon kuin tulevaan asiakaskuntaanikin. Useat ensimmäisistä asiakkaista sainkin juuri tätä kautta. Aluksi tilitoimisto palvelikin lähinnä maatalousyrittäjiä, myöhemmin vasta tulivat mukaan liikeyritysten kirjanpitojen hallinto.

3. Milloin muut toimipisteet tulivat mukaan kuvioihin?

T.H.: Tilitoimistoni aloitti toimintansa Lappeenrannassa, Joutsenossa ja Nuijamaalla, vuonna 1978 avasin toimipisteen myös Ruokolahdelle. Tulin tähän toimipisteverkostopäätökseen asiakkaitteni takia. Halusin palvella heitä mahdollisimman lähellä maatilojaan, jolloin heidän matkat tilitoimistoon lyhenivät. Työntekijät hoitivat paikallisten toimipisteiden asiakaspalvelutoimintaa, joten kaikki toimipisteet olivat melko kattavasti auki arkena.

4. Milloin liikeasiakkaat tulivat asiakkaiksi?

T.H.: Ensimmäiset liikeasiakkaat tulivat tilitoimiston asiakkaiksi heti kun perustin tilitoimiston, mutta aluksi niiden määrä oli erittäin vähäinen. Muutamat ensimmäisistä asiakkaistani ovat asiakkaina vieläkin, tosin sukupolvi on ehtinyt jo vaihtua. 1980-luvulla liikeasiakkaiden määrä oli jatkuvassa kasvussa suhteessa maatalousyrittäjiin.

5. Milloin otit työntekijöitä yritykseen?

T.H.: Palkkasin työntekijöitä toimipisteille heti, kun perustin tilitoimiston. Joutsenon toimipisteellä työntekijät olivat kausittaisia, Ruokolahdella tosin vakinaisia. Nämä vieraat, perheen ulkopuoliset työntekijät jäivät kuitenkin pois 1980-luvun lopulla. Vuonna 1982 poikani Hannu Huurtomaa ja hänen vaimonsa Sari Huurtomaa tulivat tilitoimistoon töihin. Hannu oli töissä vuoteen 2001 saakka, Sari jäi lasten takia töistä pois vuonna 1985, mutta tuli uudelleen töihin vuonna 1994.

6. Miten tilitoimiston toiminta kehittyi 1980-luvun 1990-luvun vaihteen tienoilla?

T.H.: Joutsenon toimipiste suljettiin 1990-luvun vaihteessa, sillä asiakkaat kulkuyhteyksien parannuttua alkoivat käymään Lappeenrannassa, eikä toimipisteen ylläpito enää kannattanut. Nuijamaan toimipiste jäi pois jo 1980-luvun puolivälissä samasta syystä. 1980-luvun vaihteessa ostettiin myös Lappeenrannan keskustasta nykyisen kauppakeskus Oprin tiloista kiinteistöosake toimistotiloiksi tilitoimistolle. Laman seurauksena tämä osake kuitenkin menetettiin ja vuonna 1994 tilitoimiston Lappeenrannan toimipiste siirtyi nykyiseen toimistohuoneistoon Valtakadulle. Samana vuonna tilitoimisto siirtyi myös Hannu Huurtomaan omistukseen ja Sari Huurtomaa palasi töihin. Oma panokseni tilitoimiston päivittäisessä työnteossa alkoi pikku hiljaa vähentyä, keskityin ainoastaan maatalouskirjanpitoihin Sarin ja Hannun hoitaessa liikekirjanpidot.

7. Kertokaa tilitoimiston kehityksestä 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun vaihteessa?

S.H.: Merkittävä muutos vuonna 1996 oli ensimmäisen etnisen ravintolan tuleminen asiakkaaksi. Tämän seurauksena niitä on tullut myös koko joukko lisää ja tällä hetkellä ne ovat meille erittäin tärkeä asiakasryhmä. 90-luvun lopulla otin tilitoimiston käytännössä jo vastuulleni, Hannuhan jäi työkyvyttömyyseläkkeelle vuonna 2001. Vuosina 2002 - 2006 tilitoimistossa oli viimeinen suvun ulkopuolinen työntekijä tekemässä liikekirjanpitoja.

T.H.: 2000-luvun aikana maatalouskirjanpitojen määrä on vähentynyt tilitoimiston liiketoiminnan kannalta marginaaliryhmäksi. Maatalousyrittäjät toteuttivat useita sukupolvenvaihdoksia maataloillaan 2000-luvun aikana, jolloin osa koulutetusta nuoresta sukupolvesta ovat halunneet itse hoitaa kirjanpitoasiat, tosin poikkeuksiakin löytyy ja osa asiakkaista on mukana jo useassa polvessa. Myös metsätalouskirjanpito on muuttunut pinta-alaverotuksesta tuottoarvon verotukseen. Olen niitä kuitenkin vielä eläkepäivilläni hoitanut, joita jäljellä on vielä ollut. Kaikki on kuitenkin suhteellista, jos maatalousyrittäjiä on nyt jäljellä noin 100, aikoinaan niitä on ollut noin 400.

8. Kertokaa tilitoimiston nykytilanteesta?

S.H.: Keväällä 2010 suljettiin Ruokolahden toimipiste, jolloin jäljellä olevat maatalousasiakkaat muutamaa lukuun ottamatta jäivät pois asiakaskunnasta. Tauno niitä kuitenkin vielä on hoidellut. Käytännössä tilitoimisto on tällä hetkellä kuitenkin liikekirjanpitoja hoitava firma. Etnisten ravintoloiden määrä asiakaskunnastamme on suuri. Heinäkuussa 2011 ostin firman Hannulta itselleni ja olen nyt virallisesti firman omistaja ja ainoa työntekijä. Käytännössä olen ollut vastuussa firmasta jo 10 - 15 vuotta.